

**T. C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)**

**SAİT FAİK'İN LÜZUMSUZ ADAM KİTABINDA İŞLEVLERİ
BAKIMINDAN ZARF-FİLLER**

ÖZEN ÇABUK

ŞANLIURFA - 2024

**T. C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)**

**SAİT FAİK'İN LÜZUMSUZ ADAM KİTABINDA İŞLEVLERİ
BAKIMINDAN ZARF-FİLLER**

ÖZEN ÇABUK

**Danışman
Doç. Dr. Ahmet Turan DOĞAN**

ŞANLIURFA - 2024

ÖZET
SAİT FAİK'İN LÜZUMSUZ ADAM KİTABINDA İŞLEVLERİ
BAKIMINDAN ZARF-FİLLER

ÇABUK, Özen

Yüksek Lisans Tezi

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Danışmanı: Doç. Dr. Ahmet Turan DOĞAN

Haziran, 2024, 42 sayfa

Bu çalışma, Sait Faik'in Lüzumsuz Adam adlı eserindeki zarf-fiillerin işlevlerinin tespit edilmesini amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda zarf-fiillerin üç işlevi tespit edilmiştir. Bu işlevler; ana cümlelerin zarfı olma, bağlama işlevi ve fiil öbeği oluşturma işlevleridir. Ana cümlelerin zarfı olma işlevi, zarf-fiillerin en sık kullanılan işlevidir. Bağlama işlevi ise zarf-fiillerin bağlayıcı unsur olarak iki cümleyi veya fiilimsi ekinin tekrarından kaçınmak adına fiilimsi eki almış iki yapıyı bağlayabilmesiyle ilgilidir. Fiil öbeklerinin oluşum aşamasında rol almaları ise asıl fiil ile gerçek anlamından uzaklaşarak yardımcı fiil konumuna gelen fiillerin arasında köprü vazifesi oluşturup birlikte yapı meydana getirmeleridir. Bahsedilen bu işlevler, Sait Faik'in Lüzumsuz Adam adlı eserinin tamamı taranarak tespit edilen örneklerle açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Zarf-fiil, Zarf, Bağlama, Fiil Öbeği

ABSTRACT

GERUNDIUMS IN TERMS OF THEIR FUNCTIONS IN SAİT FAİK'S LÜZUMSUZ ADAM

ÇABUK, Özen

Master's Degree

Department of Turkish Language and Literature

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Ahmet Turan DOĞAN

June, 2024, 42 pages

This study aims to define the functions of adverbial verbs in Sait Faik's creation "Lüzumsuz Adam." On this basis, three roles of adverbial verbs have been specified. These functions are: working as the adverb of the main sentence, functioning as a conjunction, and constructing the predicate. The function of being the adverb of the main sentence is the commonly used function of adverbial verbs. When it comes to the conjunction function, it is interconnected to adverbial verbs functioning as combining elements between two clauses or structures, usually to evade repeating the conjunction suffix of the verb. The position of adverbial verbs in the formation of predicate phrases relates to getting away from the main verb's real meaning and their positioning as auxiliary verbs, thereby creating a link between verbs and generating a unified structure. These functions have been explained with examples determined from a full scan of the complete text of Sait Faik's "Lüzumsuz Adam".

Keywords: Gerundium, Adverb, Conjunction, Predicate Phrase

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	II
Orijinallik Raporu ve Beyan Belgesi.....	III
ÖZET.....	IV
ABSTRACT.....	V
İÇİNDEKİLER.....	VI
KISALTMALAR.....	VIII
GİRİŞ.....	1
Tezin Konusu.....	1
Tezin Amacı.....	1
Tezin Önemi.....	1
Tezin Yöntemi	1
Tezin Kapsamı ve Sınırlılıkları.....	2
Sait Faik'in Hayatı.....	2
Sait Faik'in Hikâyeciliği Ve Lüzumsuz Adam.....	3
Fiilimsiler Ve Zarf-Fiil.....	3

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. İnceleme.....	10
1.2. Ana Cümlenin veya Yan Cümlenin Zarfı Olma İşlevi.....	10
1.2.1. -Ip/-Up.....	10
1.2.2. -ArAk	14
1.2.3. -IncA/UncA	15
1.2.4. -mAdAn	18
1.2.5. -ken.....	20
1.2.6. -r(-Ar,-Ir/-Ur)...-mAz.....	22
1.2.7. -DI Mı/ -DU Mu.....	22
1.2.8. -A, I/ -U.....	23
1.2.9. -DIkçA/ -DUkçA.....	24
1.2.10. -cAsInA.....	24
1.2.11. -All.....	24

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. Bağlama İşlevi.....	25
2.1.1. -Ip/-Up	26
2.1.2. -ArAk	32

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1. Fiil Öbeği Oluşturma İşlevi.....	33
SONUÇ	38
KAYNAKÇA	40

KISALTMALAR

LA Lüzumsuz Adam

S. FAİK Sait Faik

GİRİŞ

Tezin Konusu

Fiilimsilerin bir alt kategorisi olarak kabul edilen zarf-fiillerin, Türkiye Türkçesinde üstlendiği işlevler çalışmanın ana eksenini oluşturmaktadır. Bu ekseninde, zarf-fiillerin anlamsal ve söz dizimsel boyutu incelenmiş, ekler üstlendikleri rollere göre kategorize edilmiştir.

Tezin Amacı

Bu çalışma; Türkçenin tarihi seyrine bakıldığında hemen her dönemde işlek olarak kullanılan ve Türkiye Türkçesinde de işlekliliğini devam ettiren zarf-fiillerin, Türkiye Türkçesindeki yerini, cümle içinde kazandığı anlamı ve bunun akabinde zarf-fiillerin dil bilimsel boyutta üstlendikleri rolleri tespit etmeyi amaçlamıştır.

Tezin Önemi

Zarf-fiillerin tek biçimde fakat birden fazla görevde kullanılıyor olması, bu eklerin Türkçenin ek sisteminde önemli bir konuma sahip olduğunu göstermektedir. Örneğin -Ip/-Up biçimbiriminin; ana cümlelerin veya yan cümlelerin zarfı olma, bağlayıcılık rolü üstlenme ve fiil öbeklerinin oluşum aşamasında kullanılması bu eklerin fonksiyonel olarak dilin ihtiyaçlarını karşılama noktasında oldukça işlevsel olduğunu göstermektedir. Çalışma; bu anlamda zarf-fiillerin işlevsel boyutunun bütüncül olarak ele alınması, aynı zamanda seçilen kaynak metnin günlük konuşma diliyle yazılmış bir hikâye kitabı olması, bu işlevselliğin halk diline yansımaları da görmek adına önemli olduğu düşünülmektedir.

Tezin Yöntemi

Çalışmanın güvenilirliği adına uzman görüşlere başvurulmuş ve literatür taraması yapılmıştır. Kaynak metin, araştırma konusuna uygun olacak şekilde seçilmiştir. Kaynak metinde araştırma konusuna dair bulgular tespit edilmiş, elde edilen bulguların doğruluğu noktasında analiz yapıldıktan sonra konuyla ilgili yorumlama ve değerlendirme basamaklarına uygun olacak şekilde çalışmanın genel çerçevesi oluşturulmaya çalışılmıştır.

Tezin Kapsamı ve Sınırlılıkları

Sait Faik Abasıyanık'ın Lüzumsuz Adam adlı eserindeki 14 hikâye, zarf-fiillerin işlevlerini tespit etmek için taranmıştır. Çalışma; eser bazlı yapıldığından eserde geçen zarf-fiillerin işlevleri tespit edilmiş, bu nedenle Türkiye Türkçesinde kullanılan tüm zarf-fiiller değil ancak eserde bulunan zarf-fiiller incelenmiştir. Eserin günlük konuşma diliyle kaleme alınması, kimi zaman zarf-fiillerin işlevlerini tespit etmede güç durumlara yol açmıştır. Böyle bir durumla karşılaşıldığında bağlam ve yazarın üslubu dikkate alınarak işlevler en doğru şekilde kategorize edilmeye çalışılmıştır.

Sait Faik'in Hayatı

“Bazı akşamüstleri, oturur/ Hikâyeler yazardım, deli gibi!/ Ben hikâye yazarken/ Kafamdaki insanlar/ Balığa çıkarlardı...” mısralarının sahibi Sait Faik, 1906 yılının Kasım ayında Adapazarı'nda doğmuştur. Ailesi ona Mehmet Faik ismini vermiş fakat kendisi Sait Faik adını benimsemiştir. Zengin bir ailenin çocuğudur. Hayatının ilk on altı yılını doğduğu yerde geçiren Sait Faik, Yunan işgali sebebiyle bir dönem Bolu'da yaşamış, işgal son bulunca tekrar doğduğu yere dönmüştür fakat daha sonra babasının işi dolayısıyla İstanbul'a gitmek durumunda kalmıştır (Tuncer, 2001). Burada İstanbul Erkek Lisesine yazdırılmış fakat öğretmeniyile yaşadığı bir olay sonucunda Bursa Erkek Lisesine sürgün edilmiştir.

Şiire ve hikâyeye olan ilgisi lise yıllarında başlamış; ilk hikâyesi Zemberek, Bursa'da geçirdiği zaman diliminde yazılmıştır. Üniversite eğitimine İstanbul Üniversitesinde başlasa da eğitimini yarıda bırakmıştır. Bu dönemden sonra bohem yaşantısı onu farklı duraklara yönlendirmiştir. Bir dönem yurt dışında bulunmuş; Kafka, Andre Gide gibi sanatçılardan etkilenmiştir. Fransızcasını oldukça geliştiren yazar, yurt dışı serüvenini bırakıp Türkiye'ye dönmüştür. Yurda döndükten sonra Türkçe öğretmenliği yapmış, daha sonra ticaretle ilgilenmiştir. Fakat hiçbir işte kalıcılık sağlayamayan Sait Faik, kendini hikâyeciliğe adanmıştır. Siroz hastalığına yakalanan sanatçı, 11 Mayıs 1954'te vefat etmiştir.

Sait Faik'in Hikâyeciliği ve Lüzumsuz Adam

Modern Türk hikâyeciliğinin önemli ve iz bırakmış isimlerinden biri olan Sait Faik'in hikâyelerinin okuyucu üzerinde tesir bırakmasının en güçlü sebeplerinden biri, halkı halkın dilinden anlatmasıdır. Hikâyelerinde kenar mahalleleri, sokakları, parkları dolaşır; buradaki insanların yaşayışını anlatır. Bunu anlatırken sade ve süssüz bir dili tercih eder kimi zaman argoya kaçabilecek günlük konuşma diline yer verir. Hikâyelerindeki izlenimler oldukça gerçekçidir. Bu sebeple hikâyelerinde çevrede her an rastlanabilen insanları, mekânları ve olayları görmek mümkündür. Bu toplumcu ve realist tutum, Sait Faik'in birinci dönem hikâyelerinde oldukça baskındır. Semaver, Sarnıç, Şahmerdan ve Havada Bulut Yok gibi hikâyeleri ilk dönem yazıları olarak değerlendirilir.

Yazarın ikinci dönem yazıları, Lüzumsuz Adam adlı hikâye kitabıyla başlar. Uzun bir sessizlikten sonra yayımlanan bu kitapla birlikte geleneksel hikâyeden iyice kopmuş, daha özgün hikâyeler kaleme almaya başlamıştır. Başkalarının tesirinde kalmadan yazma eğilimi, geçmişi tekrardan yaşama, çevresindeki olayları hayâllere dönüştürme ve gerçeğin hudutlarını zorlama onu gerçeküstü bir anlatıma yönlendirmiştir. Bu yönleriyle o bizim eskiden beri devam eden klasik anlayışımızı sarsmıştı (Uzunca, 2022). Lüzumsuz Adam'da kalabalık şehirde yaşayan insanın gitgide bireyselleşmesi ve yabancılaşması, söz konusudur. Çokluğun içinde kendini lüzumsuz gören, bunalan, sıkışan insanların hikâyeleri; okuyucu ve kahramanı bütünleştiren bir olay örgüsüne sahiptir. Bu eser, toplumsallıktan bireyselliğe uzanan bir edebî çizginin verimi olarak düşünülebilir.

Fiilimsiler ve Zarf-Fiil

Fiilimsiler, fiil kök veya gövdelerine gelebilen fakat fiillerin tüm özelliklerini taşımayan, anlamı kuvvetlendiren, anlatımı daha az çaba ile zenginleştirmeyi sağlayan yapılardır. Fiilimsi eki alan yapılar; bünyesinde çatı eki, iyelik eki, olumsuzluk eki gibi ekler barındırabilir fakat fiiller gibi çekime girmedikleri için tam bir yargı oluşturamazlar. Banguoğlu, fiilimsileri “yatık fiiller” başlığı altında açıklarken yatık fiillerin kişi ekleri almadığını ancak tamamlanmış bir yargıya yüklem olduklarını ifade etmiş ve bu nedenle yatık fiillerin “bitmemiş fiil” olarak adlandırılması gerektiğini ifade etmiştir (Banguoğlu, 2011). Fiilimsiler, eklendikleri

fiillerin cümle içinde isim, sıfat veya zarf işlevli kullanılmasına sebep olurlar bu işlevlerin dışında bağlayıcı unsur işleviyle bağlaç görevi de üstlenebilirler yan cümle kurabilirler. Gencan, bu özellikleri dolayısıyla fiilimsilerin eylemden türemiş olmalarına karşın cümle içinde ad, sıfat, bağlaç gibi görevler üstlenip yan önerme kuran çift işlevli sözcükler olarak tanımlamıştır (Gencan, 1979).

Araştırmacıların “isme dönüştürücü ek, fiilin isimsi şekli, fiilden isim yapma ekleri, fiilden ad türeten ekler” (Delice, 2000, Yılmaz, 2019, Ergin 2019, Korkmaz, 2019) başlıkları altında değerlendirdikleri isim-fiiller; fiillere –mAk, -(y)Iş, -mA eklerinin gelmesiyle oluşur ve cümlede bir ismin yapabileceği tüm görevleri yapabilir. Örneğin cümlenin öznesi, nesnesi veya tümleci, ek fiil vasıtasıyla yüklemi olabilirler; isim tamlamalarında görev alabilir, tamlayan ya da tamlanan olabilirler (Bayraktar, 2018).

Türk Dil Kurumu; sıfat-fiilleri “Fiilden -acak, -an, -ası, -dık, -maz, -mış, -r ekleriyle yapılan, sıfat olarak kullanılıp zaman kavramı taşıyan ve –ma- ekiyle olumsuz biçimi yapılabilen kelime” olarak tanımlamıştır (<https://sozluk.gov.tr/>). Sıfat-fiiller sözdiziminde sıfat görevli konumlanabilir ve bir sıfat hangi görevlere sahipse sıfat-fiilli yapı da o görevleri üstlenebilir. Sıfat tamlaması kurabilir, hâl ekleri veya iyelik ekleri alarak yanındaki isim unsurunu sözdiziminden eksilterek isim görevi üstlenebilirler.

Zarf-fiiller; ana cümleyi veya yan cümleyi zaman, tarz, sebep-sonuç, şart veya amaç gibi anlamlarla tamamlayan genellikle zarf tümleci görevinde kullanılan fiilimsilerdir. Zarf-fiiller ile ilgili birçok tanım yapıldığı için bu kavrama muadil olabilecek ulaçfiil, bağ fiil, bağ eylem, ulak, gerundium, gerundif, şahıssız kip gibi birçok kavram da öne sürülmüştür. Araştırmacıların zarf-fiiller için yaptıkları tanımlara bakılacak olursa:

Türk Dil Kurumu, zarf-fiilleri “Fiilden –a, -arak, -dıkça, -ınca, -ıp, -madan vb. eklerle yapılan, zarf olarak kullanılan kelime; ulaç, bağ-fiil, sıra sigası.” şeklinde tanımlamıştır (<https://sozluk.gov.tr/>).

Korkmaz, “Türkiye Türkçesi Grameri” adlı eserinde zarf fiilleri çekimsiz fiillerin alt başlığı olarak ele almış ve şöyle tanımlamıştır “Zarf fiiller, çekimsiz fiiller kategorisinin üçüncü bölümünü oluşturan, zarf fonksiyonu kazanarak cümlede

zarf görevli kullanılan fiil şekilleridir.” (Korkmaz, 2019). Korkmaz, zarf-fiillerin şahsa ve zamana bağlanmadıklarını ancak fiillerin zarf görevi yapan yardımcıları olduğunu da dile getirir. Daha sonra zarf-fiilleri yapıları ve işlevleri bakımından değerlendirmiştir. Zarf-fiilleri yapı bakımından üç grupta değerlendirir “1. Gerçek Zarf -Fiiller, 2. Sıfat-fiillere Bazı Çekim Ekleri Getirilerek Yapılan Zarf-Fiiller, 3. Yapıca Bunların Dışında Kalan veya Zarf-Fiil Olarak Kullanılan Şekiller” (Korkmaz, 2019). İşlevlerine göre de “Tarz Bildiren Zarf-Fiiller ve Zaman Bildiren Zarf-Fiiller” olarak zarf-fiilleri iki grupta değerlendirir (Korkmaz, 2019).

Banguoğlu, “Türkçenin Grameri” adlı eserinde fiilimsileri yatık fiiller başlığı altında ele alarak zarf-fiillerin, fiillerin zarf işlevi üstlenmesi için aldığı özel şekiller olduğunu ifade etmiştir (Banguoğlu, 2011). Banguoğlu, zarf-fiilleri anlam bakımından değerlendirip 6 başlığa ayırmıştır “1. Ulama Zarf-fiilleri, 2. Hal Zarf-fiilleri, 3. Karşıtlama Zarf-fiilleri, 4. Zaman Zarf-fiilleri, 5. Sebep Zarf-fiilleri, 6. Karşılaştırma Zarf-fiilleri” (Banguoğlu, 2011).

Ergin, “Türk Dil Bilgisi” adlı eserinde zarf-fiillerin fiiller gibi hareket ifadesi taşıdığını, şahıs ve zaman ifade etmeksizin soyut bir hareket hâlini karşıladıklarını ifade eder (Ergin, 2009). Ayrıca zarf fiillerin yapım ve çekim eki arasında bir ek olduğunu da ifade etmiştir.

Gülsevin, zarf-fiillerin cümle sıralama işlevini incelediği makalesinde, zarf-fiillerin işlevleri arasında en sık kullanılan işlevin, ana cümlenin zarfını oluşturmak olduğunu dile getirirken bu işlevin dışında bazı zarf-fiil eklerinin cümleleri sıralama, bağlama veya tasvir fiillerin oluşumunda yer alma gibi işlevlerde de kullanılabildiğini ifade etmiştir (Gülsevin, 2020).

Aksan, zarf-fiilleri “Türkiye Türkçesinde eylemden türeyen ancak tümce içinde çoğunlukla belirteç görevini yapan sözcüklere ulaç denir.” (Aksan, 1995). şeklinde tanımlamıştır.

Delice, “Türk Dilinde İşlevsel Ek Tasnifi Denemesi” başlığıyla ekleri yedi kategoride değerlendirmiştir. Bu değerlendirmeye göre zarf-fiilleri, dönüştürücü eklerin alt başlığı olan zarfa dönüştürücü ekler ve kurucu eklerin zarf-fiil öbeği başlıkları altında değerlendirmiştir. Delice’ye göre dönüştürücü ekler, eklendiği kök kelimenin anlamına etki etmeksizin sadece türünü değiştirir (Delice, 2000).

Zarf-fiiller de bu anlamda, fiillere gelerek onları zarfa dönüştürme işlevi üstlenir. Kurucu ekleri açıklarken kullanım görevleri anlamsal değil öncelikle yapısaldır (Delice, 2000) ifadesini kullanmıştır. Zarf-fiillerin sözcükteki bu yapısal değişimi öncelikli olmak üzere zarf-fiiller, zarf öbeği oluşturarak anlamsal bir bütünlük içinde sözdizimine katkı sağlamaktır.

Bayraktar, “Türkçede Fiilimsiler” adlı kitabında zarf-fiillerin fiiller gibi çekimlenmediklerini; iyelik ve hâl eklerini alamadıklarını ifade ettikten sonra zarf-fiillerin iki işlevine vurgu yapmıştır. Bayraktar’a göre zarf-fiiller; cümlede zarf görevinde kullanılırken cümleye “devamlılık, zaman, sebep anlamı” verirler. Bunun dışında birleşik fiiller meydana getirebilirler (Bayraktar, 2018).

Yılmaz, “Fiilin Zarfsı Şekilleri” başlığı altında ele aldığı zarf-fiiller için yaygın görüşün aksine zarf-fiillerin bitimli şekillerinin de olabileceğini belirtmiş, zarf-fiiller için “Bitimsiz olabileceği gibi, fiil çekimine girebilen veya fiiller gibi çekimlenemeyen, bitimli biçimlere de sahip olan fiil şekilleridir.” tanımını yapmıştır. Yılmaz, -(E/İ)r –mEz, -Dİ –mEdİ, mİş –mEmİş (idi), -Dİ Mi (idi) gibi yapıların belirteç anlamına sahip bitimli şekiller olduğunu ifade etmiştir (Yılmaz, 2019).

Tiken, zarf-fiili “Ulama zarf-fiili olması durumu hariç, hareket ifadeli fiil zarfı yahut hem fiil hem zarf olan kelime yahut da zarf gibi kullanılan fiil.” olarak tanımlar. Ulama zarf-fiili olarak kullanıldığında fiillere zarf ilgisiyle değil; sıralama, zıtlık gibi anlamlar katarak fiillere bağlantılı hale gelirler. Ulama zarf-fiiline örnek olarak: “koşup (gitmek), düşünerek (söylemek), söylemeden (anlamak), gidince (görmek)” gibi örnekler veren Tiken, zarf-fiillerin birleşik fiil (tasvir fiili) işlevine de vurgu yaparak bu yapıların cümlede zarf işleyişiyle görev aldıklarını söyler (Tiken, 2020).

Aydemir, “Türkiye Türkçesinde Zarf-fiil Cümlelerinde Sözcük Sıralaması Üzerine” adlı çalışmasında zarf-fiillerin sözdizimsel durumuna dikkat çekerek her zarf-fiil eklerinin yüklemleştirme rolü olduğunu ve fiil köküne gelerek bitimsiz bir yüklem meydana getirdiğini ifade eder bu duruma örnek olarak “gelince (gel- [fiil kökü] + -ince [yüklemleştirici]” sözcüğü ele alındığında “gelince” sözcüğünün kendine ait bir özneye, kendine ait bir nesneye ve kendine ait bir yükleme sahip

olduğunu, bu nedenle de bitimli cümlelerle benzerlik gösterdiğini söyler (Aydemir, 2012).

Boz, zarf-fiilleri “(fiilden geçici zarflar yapan) asıl zarf-fiiller ve (asıl görevleri başka olup ya diğer ekler ya da edatlarla birleşip fiillerden geçici zarflar yapan) birleşik zarf-fiiller” olmak üzere iki başlık altında inceler (Boz, 2005).

Gencan, zarf-fiiller için “Kurduğu önermeyi başka bir önermeye bağlayan eylemsidir.” tanımını yaparak zarf-fiilleri oluşumlarına göre “özel eklerle eylem kök ve gövdelerinden türeyenler; başka ek ve ilgeçlerle adeylemlerden ve belirtme ortaçlarından ulaş görevine girenler” olarak iki başlıkta değerlendirmiştir (Gencan, 2001).

Gabain’e göre zarf-fiiller; çekimli fiil konumuna gelemeyen diğer fiil şekilleridir, gerçekten isim görevi üstlenemezler, cümle içinde özne veya nesne olamaz; çokluk ve iyelik eklerini alamazlar. “Bunların işlevleri, yüklem belirleyicisi, cümle belirleyicisi ve cümle başlatıcılarla aynıdır” (Gabain, 1988).

Deny, zarf-fiilleri, “Ulak veya ulaklık, yani fiilin zarflık siygasıyla nihayetlenen cümlemsiler.” şeklinde tanımlar ve bu cümlemsilerin yüklemelerinin yapılanışlarıyla cümlelerden farklı olduğunu fakat mutlak haletini alan faillerinin yapılanışlarıyla cümlelere benzediğini ifade eder (Deny, 1941).

Bilgegil, fiil kök veya gövdesinden oluşmalarına karşın bağlaç görevi gören, bünyesindeki eylem kavramı nedeniyle yan cümlelere yüklem olan kelimeleri, bağ-fiil olarak tanımlamıştır (Bilgegil, 1984).

Araştırmacıların zarf-fiillerle ilgili görüşlerine bakıldığında zarf-fiillerin; fiil kök veya gövdelerine gelerek asıl eylemi zaman, tarz, sebep-sonuç, devamlılık, amaç gibi anlamlarla tamamlayan, fiiller gibi şahıs ve kip eklerini alamayan fiilimsi türü olduğunu söylemek mümkündür. Zarf-fiillerin en yaygın işlevi, cümlede zarf görevi üstlenerek sözdizimine zarf tümleci olarak konumlanmaktır.

Zarflar; cümle içinde fiili, fiilimsiyi, kimi zaman sıfatı veya kendi türünden bir sözcüğü zaman, tarz, yer-yön, miktar, sebep gibi anlamlarla tamamlayan sözcük türüdür. Cümledeki kılış veya oluşun açıklanması, özelliklerinin belirlenmesi noktasında önemli bir yere sahip olduğu düşünülmektedir. Zarf-fiilli yapılar takip

edilerek ana cümlenin veya yan cümlenin hangi anlamlarla belirtildiğini bulmak mümkündür. “*O, deniz kenarındaki kulübesinde şarkı söylerken sen bir sandala bineceksin.*” (S. Faik, LA, 80/31) cümlesinde binmek eyleminin hangi zaman diliminde yapılacağını –ken zarf-fiilli yapıdan anlamaktayız. **Söylerken** cümlenin zaman zarfı (asıl fiili zaman yönünden belirten), zarf tümleci ve yan cümlesidir. Yan cümleler, “Sözdizimsel bakımdan kendilerinin üzerinde bulunan bir üst parçaya (genellikle bitimli bir cümleye) bağımlıdır.” Anlamsal olarak farklı ilgiler meydana getirirler, bu nedenle bağlı oldukları cümlenin anlamını etkileyebilirler (Aydemir, 2012).

Zarf-fiil eki alan sözcükler; “Genel olarak bitimsiz fiiller (çekimsiz fiiller) yani kip eki alamayan şahsa bağlanamayan yapılar olarak değerlendirilseler de bitimli yapılarla benzerlik gösterirler.” Bağlandıkları üst cümleden bağımsız olarak da kendilerine ait aktaranlara ve kuruculara; örneğin kendine ait bir özneye, nesneye ve yüklemeye sahip olabilirler (Aydemir, 2012). Örneğin “*O, deniz kenarındaki kulübesinde şarkı söylerken sen bir sandala bineceksin.*” (S. Faik, LA, 80/31) cümlesinde “**söylerken**” zarf-fiilli yapı, üst cümleyi zaman anlamıyla tamamlamış ve cümlenin zarf tümlecini oluşturmuştur. Yan cümle görevi gören bu sözcüğün kendine özgü bir öznesi (O), kendine özgü bir yer tamlayıcısı (deniz kenarındaki kulübede) olduğu görülmektedir. Johanson, zarf-fiillerin bu görevi için “Zarf-fiil cümleleri çoğunlukla bitimli bir cümle gibi başlar, çoğunlukla özel bir sözcük sıralaması göstermezler, konuşurken güçlük yaratabilecek bir hazırlığı da gerektirmezler.” Zarf-fiilli cümleyi okumaya başladığımızda okumayı temel bir cümle gibi doğal akışında devam ettiririz fakat zarf-fiilli yapıya geldiğimizde o cümlenin bitimsizleştirme vasıtasıyla oluşmuş bir cümle olduğuna kanaat getiririz (Johanson, 1991). ifadelerini kullanmıştır. Deny de bu görüşe benzer bir şekilde “cümlelerin yüklemelerinin yapılarılarıyla cümlelerden farklı olduğunu fakat mutlak haletini alan faillerinin yapılarılarıyla cümlelere benzediğini” ifade etmiştir (Deny, 1941).

Yaygın görüşün aksine zarf-fiillerin bitimli şekillerinin de olduğu söyleyen Yılmaz’a göre –(E/İ)r –mEz, -Dİ –mEdİ, -Miş -mEmİş (idi), -Di mİ (idi) gibi yapılar bir yandan bitimli ve şahıs şeklidir, diğer yandan belirteçleştirilmiş eylem dile getirirler (2019). Sait Faik’in Lüzumsuz Adam kitabında da Yılmaz’ın bu görüşüne örnek olabilecek “*Sabahları kalktım mı koşarım doğru bir kahveye.*” (2/4)

cümlesine bakıldığında “-Di mi” ekli yapı; şahıs eki almış yani bitimli fiil formuna bürünmüş, aynı zamanda ana cümleye zaman anlamlı belirteç olarak bağlanmış; Yılmaz’ın deyimine göre belirteçleşmiş eylem haline gelmiştir. Yılmaz, aynı zamanda –Se şart kipinin de bitimli ulaç şekilleri olarak değerlendirilmesinin uygun olacağını düşünmüştür. Gülsevin, bu düşünceye paralel olarak çoğu araştırmacının dilek-şart kipi olarak kabul ettikleri –sA ekinin şart anlamıyla asıl cümle yüklemi olamayacağını sadece keşke anlamında kullanıldığında yüklem olabileceğini düşünür. Gülsevin, bu nedenle de –Sa eki, cümlede şart anlamında kullanıldığında zarf-fiillerin ana cümle zarfı olma işlevindeki gibi üzerine geldiği fiili ana cümleye bağlayarak zarf işleyişine girer (Gülsevin, 2019) ifadelerini kullanmıştır. “*Hem küçük, hem de en adisinden almazsa alıp gitmez.*” (S. Faik, LA, 7/13) cümlesi Gülsevin’in işaret ettiği duruma örnek olarak gösterilebilir.

Yapılan tüm değerlendirmelerin sonucunda “Zarf-fiiller bitimsiz fiil midir, yoksa bitimli olan zarf-fiiller de var mıdır?” sorusuyla yola çıkılacak olursa genel olarak bitimsiz fiil tarafında olan araştırmacıların çoğunlukta olduğu fakat bazı araştırmacıların konuya farklı perspektiften bakarak bazı zarf-fiillerin tıpkı fiiller gibi bitimli olabileceğini ifade eden görüşlerin de olduğu söylenebilir. Yukarıda görüşlerine yer verilen kimi araştırmacılar, zarf-fiillerin şahsa ve zamana bağlanmadığını dolayısıyla bitimsiz fiiller olduğu görüşünü savunurken kimi araştırmacılar –(E/İ)r –mEz, -Dİ –mEdİ gibi eklerin bitimli olup şahsa ve zamana bağlanabildiklerini, yaygın adlandırmada şart kipi olan –sA ekinin zarf-fiil olarak kullanıldığında bitimli fiil özelliği gösterebileceğini düşünmüşlerdir.

Zarf-fiillerin bir diğer önemli özelliği ise kimi örneklerde kalıplaşmaya uğrayabilmeleridir. Ek kalıplaşması; isim çekim ekleri, mastar ekleri, sıfat-fiil eklerinde olabildiği gibi zarf-fiil eklerinde de meydana gelir. Bu olay, ekin kendi görev ve anlamı dışında yeni bir görev ve anlamda kullanılmasıdır. Ekin kalıplaşması, dilin ihtiyaçlarının doğal bir sonucudur. Zarf-fiil eklerinde kalıplaşma, yeni bir edat veya zarfa ihtiyaç duyulmasındandır. Korkmaz’a göre zarf-fiillerin “Adi zarflar ve edatlar haline geçebilmelerinin önemli sebeplerinden biri de Türkçede zarf ve edat olmak üzere özel eklerin bulunmamasıdır.” Bu özel eklerin olmaması dili farklı gramer unsurlarından yararlanmaya ve bu unsurlar vasıtasıyla zarf ve edatların ortaya çıkmasına iter (Korkmaz, 2018).

1. BÖLÜM

1.1. İNCELEME

1.2. Ana Cümlelerin veya Yan Cümlelerin Zarfı Olma İşlevi

TDK'ye göre cümle, “Bir fikri, duyguyu, düşünceyi, oluşu veya kılışı bir yargı halinde anlatmak için çekimli fiille kullanılan kelimeler dizisi veya tek başına kullanılan çekimli fiildir.” (<https://sozluk.gov.tr/>). Cümlede yargı bildirme görevi üstlenen öğeye yüklem denmektedir. Karahan, yüklemi zorunlu öge olarak nitelendirdikten sonra yüklem için “Cümlelerin ana ögesidir; kılış, oluş ve durumu karşılar ve diğer tüm ögeler yüklem anlamını çeşitli yönlerden tamamlamak üzere cümlede yer alır.” ifadelerini kullanmıştır (Karahan, 2014). Yüklemi zaman, durum, sebep, tarz, miktar gibi yönlerle tamamlama görevini ise zarflar üstlenir. Zarflar isimlerin çeşitli ekler almasıyla veya eksiz olarak kullanılmasıyla meydana gelebildiği gibi “fiiller de zarf-fiil ekleriyle cümlede zarf görevi yapabilirler” (Karahan, 2014). O hâlde zarf-fiiller, fiili zarflaştırarak cümledeki asıl fiile veya ana cümleye çeşitli anlam ilgileri katmak suretiyle bağlanır. İlgili eserde tespit edilen başlıklar ve örnekleri aşağıda verilmiştir:

1.2.1 -İp/-Up: Türkçenin tarihî seyrine bakıldığında eski Türkçeden bu yana bazı şekilsel değişimlere uğrasa da işlevliğini kaybetmeyen bu ek, Türkiye Türkçesinde de yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. –İp zarf-fiil eki, ana cümleye bağlandığında ona genellikle tarz anlamı katar. Bir bakıma, asıl fiillere gelerek -bağlı öğeleri de dahil olmak üzere- fiil anlamına dayalı zarflar oluşturur (Delice, 2012). Meydana gelen bu yapı bağlandığı asıl fiille çoğu zaman eş zamanlı gerçekleşir. Eserde tespit edilen örnekleri şunlardır:

(1) *Mahalle dediğim; şu yedi senedir -üç ayda bir Karaköy'e **inip** dükkan kirasını almak bir yana- yaşadığım yer, üç dört sokak içindedir. (1/7)*

(2) ***Durup** da sokakta nabzımı sayamam a!.. (5/16)*

(3) *Pahalı **bulup** da bir şey almadığım zaman arkamdan fena fena bakar, ne de olmayacak fiyat verdiğim zaman homurdandır. (6/4)*

(4) *Laz meyhane sahibinin bir iki külhanbeyini **yakalayıp** sokağa attığı, meyhanenin camunun kırıldığı akşamlar o uyur. (8/5)*

- (5) (...) yahut onu görünce nezaketten, belki de meslektaşlık gayretiyle kalktığı iskemleye kurulduğu, **kurulup** da zurnasını korkunç bir sesle üflediği zamanlarda bile uyanmaz. (8/11)
- (6) Boynumu **büküp** “Ne yapayım?” der gibi bakıyorum. (9/28)
- (7) Unkaparı’ndan **vurup** Saraçhane’ye çıktım. (10/11)
- (8) Namusumla **çalışıp** yeniden ticari itibarımı kazanmama müsaade etmeni yalvarırım. (14/3)
- (9) (...) Yazı yazmak, böylece şu harbi **atlatıp** iyi bir kütüphane açmayı düşünüyor (...) (16/22)
- (10) Sokakta, bir dükkanda, kalabalık bir yerde **durup** herhangi bir adamın yüzüne bakarak hayatının hiç olmazsa bir kısmını hikâye etmek mümkündür; hulyasına kapıldım. (17/2)
- (11) Her insanın böyle olduğuna eminim ama bu adamın haline bakarak, yerken ve içerken hiçbir şey düşünmüyordu, **deyip** de yanılmaya razıyım. (18/22)
- (12) Birasının üstünü **üfleyip** içiyordu. (18/13)
- (13) Bu sırada bir taraftan biracığına **bakıp** gülüyordu. (18/16)
- (14) Sanki bir kadının parmağından zorla **çekip** alınmıştı. (19/6)
- (15) Osman’la bana görmeden **bakıp** biraz ötede cimdallı oynayan mahalle gençlerine doğru yürüdüler. (21/13)
- (16) Orada da **sarıp** sarmaladılar. (24/32)
- (17) İşte o, Urumeli havası tutturduğu, benim de denize **bakıp** keder ettiğim akşamüstü dayanamadım. (29/17)
- (18) Bir köprüde **durup** suyun rengine bakmak (...) (33/27)
- (19) Onun iştaktan değil, çabuk **bitirip** evden çıkmaya acelesinden hızlı hızlı yediğini gören anası: (...) (36/28)
- (20) Bir gün parmaklığa ipsiz bir hamal gibi dayanıp sapsarı kesileceğini, kendi kendisini bir aynada gibi görmeden evvel şehirden **uzaklaşp** gitmeli. (36/17-18)

- (21) *Neden o kadar sarardı, neden parmaklığa **dayanıp** bomboş gökyüzüne, kalabalık insanlara korkuyla baktı? (36/11)*
- (22) *(...) köylerden ekmek dilenmeli, şehirli görünce yol **değiştirip** koşa koşa kaçmalı, samanlıklarda yatmalı, dağlardan üzüm çalmalıydı. (36/4-5)*
- (23) *Sırım gibi kısraklar dar sokağı yıldırım gibi **geçip** giderlerdi. (38/8)*
- (24) *Gökte parça parça bulutlar **akıp** gidiyordu. (40/20)*
- (25) ***Durup** bize baktılar. (44/3)*
- (26) *Nihayet **ırıp** kayığının yanındayım. (47/18)*
- (27) *Dikiş makinesinde beyaz iplikli bir dikiş iğnesinin siyah bir kumaşa sıra sıra bıraktığı beyaz çizgiler halinde kürekler suyu **delip delip** arkamızda dikiş yerleri bırakarak gidiyoruz. (48/5)*
- (28) *Yataklarını, yazın evlerinin önüne **serip** yattıklarından –tahtakurusu yüzünden- lüzumsuz olan bu pencereler, kışın, ara sıra lüzumu duyulan insanlar kadar saygı görürlerdi. (53/7)*
- (29) *Yine tokatları göze **alıp** saplarını ondüle yaptırdığı için göstermeye mahalleye koştı. (56/4)*
- (30) *Hastanın başucunda Kaçamak'la dargın olduğu için **somurtup** oturan komşu Karabiber Ahmet'in kız kardeşi; Fatma'nın yukarıki cümlesinden sonra ayağı kalktı. (56/15)*
- (31) *Dişçi diş söker gibi baş tarafındaki resim **söküp** aldı. (59/13)*
- (32) *Ancak orada kendi kendime **düşünüp** buna bir... bir... (60/33)*
- (33) *Elimdeki fotoğrafı **evirip** çeviriyordum. (61/22)*
- (34) *İtemeyerek, bilmeyerek, kendimden habersiz fotoğrafı ikiye, dörde, sekize, on altıya **bölüp** atmışım. (61/23-24)*
- (35) *Adisababa oynayan birinin arkasına kadar mahsustan topallaya topallaya gidecek, sonra sol bacağını gururla yere **vurup**:*
-Bak ulan hele tahta bacak mıyım? diyecek. (65/30-31)
- (36) *Arsadan **inip** Arnavut kaldırımından takır takır **yürüyüp** gidecekti. (66/25)*

(37) *Sonra iki iskemle alıp birinin arkasına bacaklarını **dikip** kahveciye:*

-Kahve yap ulan! diyecekti. (66/3-4)

(38) *Her gün bir zariflik, bir güzellik, bir buluş, bir başkalık **gelip** ona, kuş gibi yuva yaptı. (72/28)*

(39) *Gündüzün kalın, -daha doğrusu görüle görüle bıkmış haliyle- akşam olunca, neftinin koyu mavinin, elle tutulması kabil hale gelen renklerin içine kiremit rengiyle **yapışıp** kaldığı zaman, tepesindeki haçıdan **tutup** kuşu bile kaçırılmadan, bir çıkartma gibi **ıslatıp** defterin koyu mavi zemini üzerine çıkarır da duvara asabilerseniz seyrine doyamazsınız. (75/14-15)*

(40) *Uzun, ince parmaklı ellerini kazmanın sapına **dayayıp** durdu. (76/27)*

(41) *O, küçücük çekirdeklerin kabuklarını **yırtıp** koca toprağı iterek havaya fırlayışına keyifle bakıyordu. (78/26)*

(42) *Ben yaşayarak, gülerek, toprak anamızı, güzel kızları **seyredip** severek üç gün sonra öleceğim. (84/7)*

(43) *Arılar çiçeklerin borularına sokuluyor, üç dört saniyede alacaklarını **alıp** bir başka çiçeğe uçuyorlar. (91/16)*

(44) *Bir motorun patpatı, kuş sesi, arı sinek vızıltısı, denizin çakıla serilişi, karşıda bir harp gemisinin buram buram **çıkıp** da uzaklarda saatlerce duran dumanı (...) (91/4)*

(45) *Deniz kenarında **soyunup** bir Robenson ruhuyla vahşi Cuma'ya seslenebilirsiniz. (92/27-28)*

(46) *Deniz bütün bunları bu koya nereden **alıp** getiriyor? (92/14)*

(47) *Hani **oturup** rakı içmek için fevkalade bir yer. (93/12)*

(48) ***Alıp** tahtayı kara kara şu yazıyı okudum üstünde: (...) (96/5)*

(49) *Ama bir sabah bağıra bağıra isyan **edip** atıverdiler kendilerini suya. (97/19-20)*

(50) *(...) bir yaz, bacağı **kırılıp** da iki ay hastanede yattığı zaman bu yokluğu kimse fark etmedi. (99/11)*

(51) *O, çamların altında **uzanıp** gülüyor. (102/16)*

(52) Sokaklarda önüne gelene **saldırıp** çocukları ve kadınları mı ısıracaktı? (103/21)

(53) Sonra ses işitmiş gibi uzun kafasını **kaldırıp** bir şey dinlermişçesine durdu. (104/15-16)

1.2.2. -ArAk: Ergin'e göre -ArAk zarf-fiil eki; “-a, -e gerundium eki ile -rak, -rek karşılaştırma ve büyütme ekinin birleşmesinden doğmuştur.” (Ergin, 2020). Ekin en yaygın görevi, bağlandığı asıl fiilin nasıl yapıldığını belirterek cümlede tarz bildiren zarf olmaktır. Eserde tespit edilen örnekleri şunlardır:

(1) Ömrüm oldukça genç muharrir **olarak** kalmayacağım ya! (13/6)

(2) Sokakta, bir dükkânda, kalabalık bir yerde durup herhangi bir adamın yüzüne **bakarak** hayatının hiç olmazsa bir kısmını hikâye etmek mümkündür; hulyasına kapıldım. (17/1)

(3) Her insanın böyle olduğuna eminim ama bu adamın haline **bakarak**, yerken ve içerken hiçbir şey düşünmüyordu, deyip de yanılmaya razıyım. (18/22)

(4) Bu taşlar birbirinden dantel gibi işlenmiş ince altın tellerle bir kavis **çizerek** ayrılıyor. (19/2)

(5) Neden, diye sorduğu zaman, alışmamışsın... der demez, kendilerinin nasıl alıştığını soracağını hemen **kavrarak**, bu yaştan sonra da alışamazsın, diye ilave ediyorlar. (31/14-17)

(6) Ayakta uyumayı bahtsız, yularından bağlı hayvanlara bırakıp o hayvanları **düşünerek** yürüyorum. (47/16)

(7) Dikiş makinesinde beyaz iplikli bir dikiş iğnesinin siyah bir kumaşa sıra sıra bıraktığı beyaz çizgiler halinde kürekler suyu delip delip arkamızda dikiş yerleri **bırakarak** gidiyoruz. (48/5)

(8) Halbuki Rum balıkçılar seslerini büsbütün **kısararak** reisle konuşabiliyorlar. (48/19)

(9) Şimdi sahildekiler sıra ile birbirinin önüne geçiyor; bir kalın ipe bellerindeki ince ipi bir çırpıda **dolayarak** ağı çekiyorlar. (49/23)

(10) Ellerini **silkeleyerek**, dudaklarını pah pah **ederek** anlatıyordu. (51/29)

(11) Karavokiri, ellerini havaya **kaldırarak**, dirseklerini yana açıp **sıkarak**, bazen avurtlarını şişirerek yakamozdan balığı nasıl tanıdığını anlatıyor. (51/12-13)

(12) **İtemeyerek, bilmeyerek**, kendimden habersiz fotoğrafı ikiye, dörde, sekize, on altıya bölüp atmışım. (61/23-24)

(13) Oradan bir yokuşa ağır ağır **basarak** Süleymaniye'ye tırmanacaktı. (66/16)

(14) Ne de güneş gibi parıl parıl **parlayarak**, “Hepinize bir şeyler veriyorum, ben olmasam işiniz dumandır, ben olmasam yaşayamazsınız,” der toprak. (79/27-29)

(15) Toprağı **düşünerek** okudum mu iş değişir. (80/21)

(16) Hiç durmadan bol bol **dağıtarak** bize bir bayram gösterir. (80/1)

(17) Kimse cevap vermeyince, dedikoduyu çıkaranın gözünün içine **bakarak**:

- Kadınlardan pek hoşlanmak nefes almaktır, nefes almayınca yaşanır mı çocuklarım, derdi. (82/25)

(18) Ben **yaşayarak, gülerек**, toprak anamızı, güzel kızları seyredip **severек** üç gün sonra öleceğim. (84/7)

(19) (...) ahenktar bir lisanla, hatta heyecanla **zingırdayarak** fısıldaştıklarını duyuyor, bu ses hoşuna gidiyor. (85/20)

(20) İki avucunu **bitiştirerek** ellerini kenetledi. (88/27)

(21) Merdivenleri dörder dörder **atlayarak** kendi katına vardı. (89/2)

(22) Biraz zıplar gibi öne öne **sallanarak** yürüyordu. (102/12)

(23) Köpeğe, öylesine **gülümseyerek** baktı ki (...) (103/15)

(24) Bir şeyler **murıldanarak** uzaklaştı. (103/14)

1.2.3. -IncA/UncA: Asıl fiildeki hareketin gerçekleşme zamanını zarf-fiildeki hareketin gerçekleşme zamanına bağlayan bir ektir. Genel olarak ana cümleye zaman bildiren zarf olarak konumlansa da kimi zaman –dığı için anlamı kazanarak tarz bildiren zarf görevi de üstlenebilir. Eserde tespit edilen örnekleri şunlardır:

(1) Bu sokağa **girince** hızlanır, önüme bakarak yürür; kızgınmışım, bu sokaktan geçmeye mecburmuşum gibi yaparım. (4/16)

- (2) Orayı da **geçince** bizim sokağın başına çıkmış olurum. (4/7)
- (3) Tam hizalarına **gelince** marangoz karşıma dikildi. (5/3)
- (4) Ama şöyle bir dinlenip bir kapuçino çektim, sağda solda bana bakan insan **görmeyince**, gizlice saatimi çıkardım mı tamam(...) (5/19)
- (5) Akşamın olduğunu bizim madamın pastanesinin camlarına dallı bir perde **çekilince** anlarım. (6/8)
- (6) Siklamen renkli kırmızı soğan **kesilince** dudak boyası, tırnak cilası güzelliğiyle parlar. (6/13)
- (7) Şoförler onu **görünce**: -vay beybaba, merhaba, der! (7/5)
- (8) (...) yahut onu **görünce** nezaketten, belki de meslektaşlık gayretiyle kalktığı iskemleye kurulduğu, kurulup da zurnasını korkunç bir sesle üflediği zamanlarda bile uyanmaz. (8/11)
- (9) (...) yahut onu **görünce** nezaketten, belki de meslektaşlık gayretiyle kalktığı iskemleye kurulduğu, kurulup da zurnasını korkunç bir sesle üflediği zamanlarda bile uyanmaz. (8/13)
- (10) Aşağı **inince** “ Yahu Ali Bey” dedim. (15/9)
- (11) Çakıya dikkatlice baktığımı **görünce** uzattı. (20/11)
- (12) Gözüm tekrardan parmağındaki yüzüğe **takılınca** yukarda yazdıklarımı anlattı. (20/17)
- (13) Denize **bakınca** gamım dağılırken bu akşam neden böyleydim? (22/15)
- (14) **Bakmayınca** pişman oldum. (23/5)
- (15) Bizi **görünce** ayağa kalktı. (27/7)
- (16) Arkasına şöyle bir **bakınca** epey yol almış olduğunu gördü. (31/1)
- (17) İş sahibi ona **bakınca**, “Bana kazandıracığı beş kuruşun ikisini ona veremem, nesine?” diye düşünebilirdi. (33/18)
- (18) Ya bu kız da akşam **olunca** işinden yorgun **dönünce** çoraplarını çıkardığı zaman onları kokluyorsa?.. (34/8)

(19) (...) köylerden ekmek dilenmeli, şehirli **görünce** yol değiştirip koşa koşa kaçmalı, samanlıklarda yatmalı, dağlardan üzüm çalmalıydı. (36/4-5)

(20) O akşam onu **görünce**: (...) (39/8)

(21) Ben **aldırmayınca**:

- Ben seni kardeş gibi severim, dedi. (39/13)

(23) Yalnız **içince** parlamaya başlayan gözleri Seher'i öldürmeye çıktığı günlerin hırsını ancak böylece alabiliyordu. (39/6)

(24) Yumuşak bir toprağa **basınca** nerede olduğumu anladım. (43/30)

(25) (...) musluktan suyu yüzüme **çarpınca** ayaklarımdan kafama doğru bir canlılık fırladı. (46/28)

(26) Yanımdaki bir şeyler söyledi, anlamadım. **Anlamayınca**:

- Sen hiç ırıba çıkmadın mı yahu? Attığı şeye iskandil derler. (48/32)

(27) Sıkıyı **görünce** küçük abdesti geliyor. (49/27)

(28) Akşam **olunca** kalın sesli bir kadının gramofonda söylediği "Bir ihtimal daha var" şarkısını (...) (63/15)

(29) Beni **görünce** güzel yüzünün asıldığını görmezdim. (67/11)

(30) "Rahatsız mı ettim sizi," **deyince** "Eh! Biraz" lakırdısını işitmezdim. (67/13)

(31) Önünden **bakılınca** da pek ahım şahım değildir. (69/9)

(32) Arkadan **bakılınca** ince bacakları, kalçasız, zayıf, hafifçe önüne eğik vücudu, sonra kullanıla kullanıla ip gibi olmuş, siyah kurdeleyle bağlı saçlarıyla çirkindir. (69/6-7)

(33) Sevim'i **görünce** unuttuk. (71/15)

(34) Adam kahveden içeriye **girince** gülmesi, yürümesi değişir, daha da güzel olurdu. (73/1)

(35) Haber vermeden **sıvışınca** merak ettim. (73/14)

(36) Gündüzün kalın, - daha doğrusu görüle görüle bıkılmış haliyle- akşam **olunca**, neftinin koyu mavinin, elle tutulması kabil hale gelen renklerin içine kiremit rengiyle

yapışıp kaldığı zaman, tepesindeki haçından tutup kuşu bile kaçırtmadan, bir çıkartma gibi ıslatıp defterin koyu mavi zemini üzerine çıkarır da duvara asabilerseniz seyrine doyamazsınız. (75/12)

(37) Aşağı **inince** onu yine Kitabı Mukaddes çobanı gibi dimdik, hele dayanmış buldu. (79/7)

(38) Ama tohum içine **girince** yalnız ona lazım olan şeyleri cömertçe vermesi ne demek? (79/18)

(39) Sonra vakti **gelince**, bize yeter dereceye kadar bir bayram gösterdikten sonra, yine alır kucağına, çürütür; doğurur. (80/4-6)

(40) Kimse cevap **vermeyince**, dedikoduyu çıkaranın gözünün içine bakarak (...) (82/24-25)

(41) Dişiler yumurtaları almaya savaştığımı **görünce** pike yapan tayyareler gibi bana hücum edecekler. (92/18)

(42) Akşam karanlığı **basınca** kim bilir katırtırnaklarının kokusu ne ağırdır burada. (93/13)

(43) Toprakta gezen göğsüme toprak **çekilince**

Günler bu heyulayı da elbet silecektir. (93/26)

(44) Bazı sokak aralıklarından vapur **gelince**, iskeleyi dikkatle seyrettiğini fark ettim. (102/18)

(45) Adamın beni **görünce** yüzünden bir korku uçmuştu. (103/3)

1.2.4. -mAdAn: -madan-meden eki, asıl fiile zaman ve tarz anlamıyla bağlanan bünyesindeki olumsuzluk ifadesinden dolayı daima olumlu fiillere eklenen bir ektir. “Yapısından gelen özellik dolayısıyla, -madan önce, -maksızın anlamlarında olumsuz zarf-fiiller türetir.” (Korkmaz, 1965). Ekin kökeniyle ilgili farklı görüşler bulunmasına karşın genel kabul ekin, eski Türkçedeki –matı(n) ekine dayandığı ve bu şekliyle günümüzde Türkiye Türkçesinde –madan biçiminde kullanıldığı yönündedir (Merhan, 2015). Eserde tespit edilen örnekleri şunlardır:

- (1) Evimden çıkar, sağa sapar, bir numaralı sokağı geçer, tramvay yolunu **geçmeden** sol yaya kaldırımından hızlı hızlı yürür, hemen soldaki bizim bir numaralı sokağa paralel iki numaralı sokağa sapıveririm. (3/29)
- (2) Onlar fasulye çuvallarını gözlerimizin önünde **durmadan** başkalarının ceviz çuvallarıyla değiştirecekler, bir gün ortadan sır olacaklardır. (16/4)
- (3) Ömrümde bir tek yalan söyleseydim, işte **durmadan** kaşını gözünü övdüğü şu Mürevvet'i almış olurdu, dedi. (29/19)
- (4) Ama yol, oraya kadar öyle ağaçsızdı ki, öylesine sıcaktan demiryolları üstü gibi tütüyordu ki yola **düzülmeden** evvel dinlendi. (31/9)
- (5) Hiçbir şey **anlamadan** şaşırmaya doğmuştur. (33/25)
- (6) Oturduk, hepsini **konusmadan** yedik. (41/29)
- (7) Hiç **konusmadan** yattık. (42/4)
- (8) Bayram'a, yüzünü yerden **kaldırmadan** baktı. (43/5)
- (9) Kalın Hereke kumaşından ceketler sırtlarına kolları **geçirilmeden** atılmış, balığa gidecekler. (45/15)
- (10) **Almadan** bizi giderler ha!.. (45/6)
- (11) Onu aradığım, ah bir gelse de şu saatler birer birer, **durmadan** gitseler de, sabah olsa, diye beklediğim şey (...) (46/22)
- (12) Tayfalar, şimdi sesleri **çıkmadan** bütün kuvvetleriyle küreklere asılıyor. (49/9)
- (13) Cıgaraya **basmadan** geriye döndü. (61/6)
- (14) Eline düşen parayı, **bakmadan** cebine atıyordu. (65/11)
- (15) (...) Can alıcı yeşili birbirine fazla gösteriş **etmeden** göz **almadan** vücuda sarılıveren bir gömleği, başında canlı kırmızı, yeşil oyalı siyah bir krep, belinde etekleri topuklarını döven pamuklu pazenden bir fistanı vardı. (71/19-20)
- (16) Haber **vermeden** sıvışınca merak ettim. (73/14)
- (17) Gündüzün kalın, - daha doğrusu görüle görüle bıkmış haliyle- akşam olunca, neftinin koyu mavinin, elle tutulması kabil hale gelen renklerin içine kiremit rengiyle yapışıp kaldığı zaman, tepesindeki haçından tutup kuşu bile **kaçırtmadan**, bir

çıkartma gibi ıslatıp defterin koyu mavi zemini üzerine çıkarır da duvara asabilerseniz seyrine doyamazsınız. (75/15)

(18) Sirtında elle **dokunulmadan** giyilmiş gibi sadakor bir gömlek parlıyordu. (76/8)

(19) Karşılığı için hiçbir şey **istemedен** veriyor o. (80/4)

(20) (...) nefes **almadan** yaşanır mı çocuklarım, derdi. (82/27)

(21) Yumurta yuvada üç taneyse sakın almayın, iki taneyse **korkmadan** alın, kırın, için. (92/10)

(22) (...) yanağının bir tarafında gözüniün altı **durmadan** seyiriyordu. (103/12)

1.2.5. –ken: -ken zarf-fiil eki, i- fiiline gelerek iken yapısını oluşturur. Bu yapı, bağlanacağı unsura kimi zaman iken şeklinde kimi zaman ön ses kaybı yaşayarak –ken şeklinde bağlanır bu durumda araya “y” yardımcı sesi girer. (i)ken zarf-fiili, isim unsurları ve –r/-Ar, -rAr; -mAz; -yor, -yorlar; -mİş/ -mUş; -mİşlAr/ -mUşlAr ve –AcAk sıfat-fiillerinden sonra gelebilmektedirler (Özmen, 2022). –ken zarf-fiili, genel olarak cümleye –dığı zaman, -dığı sürece, -makta iken anlamları katarak zaman bildirme işlevinde kullanılır bunun dışında hâl bildirme işlevinde de kullanılabilir. Eserde tespit edilen örnekleri şunlardır:

(1) Türkçe edeyim **derken** uyuyakalırım. (3/26)

(2) “**Yürürken** normalini bulur.” derdi bir doktor arkadaşım. (5/15)

(3) Portakalcı Solomon çürük portakalları çıplak Yahudi çocuklarına nasıl dağıtıyorsa ben **geçerken** de avucuma iki tane koyacak. (9/20)

(4) Hava **kararırken** Maçka’ya vardım. (11/12)

(5) Yiyip **içerken** hiçbir şey düşünmüyordu. (18/18)

(6) **Dinlerken** hatta **yazarken** bile başka şeyler düşünürüm. (18/20)

(7) Her insanın böyle olduğuna eminim ama bu adamın haline bakarak, yerken ve **içerken** hiçbir şey düşünmüyordu, deyip de yanılmaya razıyım. (18/22)

(8) Her insanın böyle olduğuna eminim ama bu adamın haline bakarak, **yerken** ve **içerken** hiçbir şey düşünmüyordu, deyip de yanılmaya razıyım. (18/23)

(9) **Çocukken** on beş, on altı yaşına kadar yalnızak dolaşmıştı. (19/15)

- (10) Pembe yüzündeki buruşukları sayayım **derken** kahveci çayları getirdi. (21/5)
- (11) Yırtmak için hani ya gölek **araken** aklıma ne geldi biliyon mu? (23/32)
- (12) **Gelirken** tramvaya bindirmedim. (24/32)
- (13) Dört sene evvel büyük fabrikada **çalışırken** bir teftiş meftiş olmuş da “şunu mektepte okutmalı!” demişler. (25/20)
- (14) **Dönerken** Hüseyin’e:
- Ulan Hüseyin, dedim, bedava paramız gitti, be! (26/6)
- (15) Şimdi akşamları meyhaneden bütün kazancını içkiye **verirken** ona rastladığım zaman artık onun yüzü, ışıklarını söndürmüş, harp içinde bir Avrupa şehri manzarası almıştı. (39/2)
- (16) Küçük bir erkek çocuk biz yemek **yerken** kapıyı açtı, bize baktı, kaçtı. (41/30)
- (17) Akşam eve **gelirken** bu derenin içinden mi geçmiştik? (42/19)
- (18) Arnavut köyü tepelerine doğru **yürürken** burnumuza hâlâ menekşe kokusu geliyordu. (44/6)
- (19) Toplan tüfeklen pay **alırken** hiç aptes bozası gelmiyor ama... (49/29)
- (20) Balık denizde **giderken** yakamoz yaparmış. (51/10)
- (21) (...) hele tahta **silerken** görülmemiş şeylerdi!.. (55/14)
- (22) O, deniz kenarındaki kulübesinde şarkı **söylerken** sen bir sandala bineceksin. (80/31)
- (23) Papaz efendiyi toprakla **uğraşırken** görmeliydi. (82/14)
- (24) Kapı odanın karanlığından koridorun zifiri karanlığına **açılırken** kasın bağıırıyordu. (87/15)
- (25) Ama beton musallanın önünden **geçerken**, “Ulan, dedim, bakayım şu mezarlığa ne!” (92/31)
- (26) Burgaz’ın önünden **geçerken** yeni kocası: (...) (94/19)
- (27) Mezarlıktan **çıkarken** tahtası yere düşüp kırılmış bir mezar gördüm. (96/4)
- (28) Dün gazinoda üç hanım **konusurlarken** duydum.(97/25)

(29) *Evin ve kiracıların suyunu kuyudan **çekerken** görürüm. (100/18)*

(30) *Bir çamın altında denize ve hulyaya **dalmışken** bir hışırtı duyardım. (101/13)*

1.2.6. -r(-Ar,-Ir/-Ur)... -mAz: “-r(-Ar,-Ir/-Ur) ekleriyle kurulan geniş zaman ad-fiilinin olumlu ve olumsuz türlerinin arka arkaya getirilmesiyle kurulan bir zarf-fiildir.” (Korkmaz, 2019). Asıl fiille çabukluk anlamı katan bu zarf-fiil eki, asıl fiildeki hareketin -r(-Ar,-Ir/-Ur)...-mAz zarf-fiilinden hemen sonra gerçekleştiğini ifade eder. Eserde tespit edilen örnekleri şunlardır:

(1) *Kahvesine **girer girmez:***

- *Bonjour madam, derim. (2/8)*

(2) *Koltuğumun altında mecmua, kütüphaneden **çıkır çıkmaz** hemen dalarım bizim sokağa. (3/2)*

(3) *Oh! Ne rahatımdır **girer girmez.** (3/3)*

(4) *Neden, diye sorduğu zaman, alışmamışsın... **der demez**, kendilerinin nasıl alıştığını soracağını hemen kavrayarak, bu yaştan sonra da alışamazsın, diye ilave ediyorlar. (31/14-17)*

(5) *Daha ötekinde kapının tokmağı **çevrilir çevrilmez** dışarıya öyle parlak bir ışık fırladık ki, eşikte dikilekaldı. (87/23-24)*

1.2.7. -DI Mı/ -DU Mu: Görülen geçmiş zaman eki ve mı/mi soru edatının bir araya gelmesiyle oluşan bu yapı, asli zarf-fiil eki olmamasına karşın sonradan zarf-fiil görevi üstlenmiş bir yapıdır. “Zarf-fiil olarak doğmamış bazı ekler ile eklerin ve/veya edatların düzenli ve kurallı bir biçimde birleşip fiillere ulanarak geçici zarf oluşturduğu yapılara quasi gerundium (birleşik zarf-fiil) denir.” (Gülsevin, 2000). Taranan eserdeki birleşik zarf/ quasi gerundium ek, -IncA zarf-fiiline denk şekilde kullanılarak zaman işlevi kazanmıştır. Eserde tespit edilen örnekleri şunlardır:

(1) *Sabahları **kalktım mı** koşarım doğru bir kahveye. (2/4)*

(2) *Ama şöyle bir dinlenip bir kapuçino çektim, sağda solda bana bakan insan görmeyince, gizlice saatimi **çıkardım mı** tamam (...) (5/17)*

(3) *Toprağı düşünerek **okudum mu** iş değişir. (80/21)*

1.2.8. -A, I/ -U: Türkiye Türkçesinde daha çok tekrarlı şekilde kullanılan -A, I/ -U zarf-fiili, genellikle fiilin yapılış tarzını ifade eden bir işlevde kullanır. Bu işlevin dışında zarf-fiil ekleri üzerlerine eklendikleri fiillerle kalıplaşarak zarf ya da edat olarak kullanılabilirler (Bayraktar, 2018). Eserde tarz bildirme işlevinde kullanılan örnekleri şunlardır:

(1) “Allah, Allah!” **diye** haykırır. (7/28)

(2) (...) köylerden ekmek dilenmeli, şehirli görünce yol değiştirip **koşa koşa** kaçmalı, samanlıklarda yatmalı, dağlardan üzüm çalmalıydı. (36/4-5)

(3) Cürmü meşhurlardan **kaça kurtula** bir gün yakayı ele verdi. (38/11)

(4) Kadının **koşa koşa** eve kaçtığını görmeye zaman kalmadan köşeyi dönmüş, evi gözden kaybetmiştik. (43/11-12)

(5) Yumuşak toprağı **koşa koşa** indik. (43/31)

(6) “Destur!” **diye** bağırdı. (52/3)

(7) Ne oluyor **diye** şaşırdım. (52/8)

(8) Adisababa oynayan birinin arkasına kadar mahsustan **topallaya topallaya** gidecek, sonra sol bacağını gururla yere vurup:

-Bak ulan hele tahta bacak mıyım? diyecek. (65/30-31)

(9) Arkadan bakılınca ince bacakları, kalçasız, zayıf, hafifçe önüne eğik vücudu, sonra **kullanıla kullanıla** ip gibi olmuş, siyah kurdeleyle bağlı saçlarıyla çirkindir. (69/6-7)

(10) Gündüzün kalın, -daha doğrusu **görüle görüle** bıkılmış haliyle- akşam olunca, neftinin koyu mavinin, elle tutulması kabil hale gelen renklerin içine kiremit rengiyle yapışıp kaldığı zaman, tepesindeki haçından tutup kuşu bile kaçtırmadan, bir çıkartma gibi ıslatıp defterin koyu mavi zemini üzerine çıkarır da duvara asabilerseniz seyrine doyamazsınız. (75/12)

(11) - Hey! Ben geldim millet, uyanın ulan, **diye** bağırdı. (89/3)

(12) Ama bir sabah **bağıra bağıra** isyan edip atıverdiler kendilerini suya. (97/19-20)

(13) Ne olursa olsun “Kim bu Ayşe Hanım?” **diye** sorayım şu hanımlara, diyordum.
(98/5)

1.2.9. -DİkçA/ -DUkçA: Sıfat-fiil ile eşitlik ekinin bir araya gelmesiyle oluşan birleşik zarf-fiildir. Asıl fiile “-dığı sürece” anlamını verir ve zamandaki sürekliliği, devamlılığı ifade eder. Eserde tespit edilen örnekleri şunlardır:

(1) Ömrüm **oldukça** genç muharrir olarak kalmayacağım ya! (13/6)

1.2.10. -cAsInA: –cAsInA, üç ekin art arda gelmesiyle oluşmuş birleşik yapıli bir zarf-fiil ekidir. Bir araya gelen bu ekler “+CA eşitlik durumu ekinin 3. şahıs iyelik eki +sI’dan sonra gelen +nA (< ET GınA) pekiştirme ekinin genişlemesiyle” meydana gelmiştir (Eminoğlu, 2017). Kimi zaman sıfat-fiillerden sonra kimi zaman isim-fiillerden sonra gelebilen bu ek, asıl fiilin yapıliş tarzını ifade eden bir işlevde kullanılır. Eserde tespit edilen örnekleri şunlardır:

(1) Bu cins çocukların da ekmeği taştan çıkarmak için **ölürcesine** çalıştıklarını görüyorum. (100/7)

(2) Çalı süpürgesini bir on dakika hafif hafif, sonra **kudurmuşçasına** yerlere çarpar.
(100/23)

(3) Sonra ses işitmiş gibi uzun kafasını kaldırıp bir şey **dinlermişçesine** durdu.
(104/15-16)

1.2.11. -All: Asıl fiildeki eylemin kaynak zamanını ifade eden bir zarf-fiildir. – dığından beri veya –den beri anlamlarında kullanılarak asıl fiille zaman bildiren bir işlevle bağlanır. Eserde tespit edilen örnekleri şunlardır:

(1) Babaları anaları **öleli** on seneden fazla olmalı... (99/4)

(2) Ben bu köye **geleli** on seneyi geçti. (99/5)

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. BAĞLAMA İŞLEVİ

Türkçede yan yana bulunan iki cümle veya yan cümle ile temel cümle birbirine bazı bağlayıcı unsurlarla bağlanabilir. Bunlar ama, ve, fakat gibi bağlaçlar vasıtasıyla olabildiği gibi fiilimsilerle özellikle zarf-fiiller vasıtasıyla meydana gelebilir.

Bu konuda birçok çalışma yapan Johanson'a göre üç tür bağlantı şekli vardır:

1. Bağımsız-ardışık cümleler (Juxtaposition)
2. Bağlantılı cümleler (Kopplung)
3. Bağımlı altasıralı cümleler (Einverleibung)

Bağımsız- ardışık cümlelerde, iki cümle arasında sözdizimsel olarak bir bağ bulunmazken anlamsal olarak bir bağ söz konudur. Bağlantılı cümleler, bağlayıcı unsurlarla bağlanmış cümlelerden oluşur. Bağımlı altasıralı cümleler ise yan cümlenin gerek sözdizimsel gerek anlamsal bakımından üst bir cümleye bağlanmasıyla oluşmaktadır. Johanson'a göre bu bağlantı şekline bilhassa zarf-fiil bulunan cümlelerde rastlamak mümkündür. "Türkçede öğelerin sola dallanan diziliş sistemi gereği zarf-fiilli yan cümle altasıralı olarak üst cümleyle zaman, sebep, zıtlık, tarz gibi açılardan ilişki kurarak onun arka planını oluşturur ve önünde bulunur." (Johanson, 1993, 1996, 2007).

Delice, -Ip ekini değerlendirdiği makalesinde bu eki üç kategoriye ayırmıştır:

1. Zarf-fiil kategorisi
2. Bağ-fiil kategorisi
3. Kiplik kategorisi.

-Ip ekinin fiili zarflaştırarak zarf öbeği oluşturduğu ve ana cümleye tarz anlamıyla bağlandığı durumlarda bu ekin zarf-fiil kategorisini oluşturduğunu ve zarf-fiil olarak adlandırılması gerektiğini ifade etmiştir (Delice, 2012). Delice, -Ip ekinin "yüklem veya yüklemli olan fiilleri birbirine ikinci fiilin üzerindeki ekler ile 've' bağlacı anlamıyla bağlamak için" de kullanıldığını bu işlevde kullanıldığında yüklemli birbirine bağladığı zaman "bağımlı veya bağımsız sıralı cümle dizisini" yüklemli

birbirine bağıladığı zaman da “bağ-fiil” öbeğini oluşturduğunu bu durumda -Ip ekini alan fiilin, bağlandığı yüklem ve yüklemsi ile değer ve görevce eşit olduğunu ifade eder (Delice, 2012).

Aydemir göre; Türkçede cümlelerin üç çeşit bağlantı türü vardır: Bağımsız sıralı cümleler, bağlaşıp cümleler ve katışık cümleler. Zarf-fiilleri katışık cümleler başlığı altında değerlendirirken zarf-fiillerin hem parçaları bağlamakta hem de bağlanan parçalar arasında içeriksel bir ilişki kurmakta rol aldığını ifade eder (2014). Örneğin -ArAK zarf-fiili, altasralı olarak üst yapıya bağlandığında arka planda olayın oluş tarzı/biçimi hakkında bilgi verirken; -Ip zarf-fiili, üst yapıya bağlanırken nedensellik gibi anlamlar verebilir (Aydemir, 2014).

Gülsevin’e göre; -Ip, -ArAK ve -ken zarf-fiil ekleri fiili zarflaştırmanın dışında cümleleri sıralayarak bağlama fonksiyonuna da sahiptir. Bu fonksiyonu yüklenen zarf-fiillerin kullanım amacı; “Fiillerin, tekrardan kaçınmak için ikinci fiilin çekim unsurlarını anlamsal olarak taşımalarına izin veren -Ip, -ArAK ve -ken eklerinden uygun olanını alarak arkadan gelen cümlelere bağlanmalarını sağlamaktır.” (Gülsevin, 2020). Bu olay, bitimli fiillerde de bitimsiz fiillerde de geçerlidir. Örneğin “*Sonra sıcak bir sandviç **gidip** aldı. (S. Faik, LA, 18/14)*” cümlesinde -Ip doğrudan bitimli fiile bağlanarak sıralanmıştır fakat “*Sevim’i **alıp gitmek** sanki o kadar kolaymış gibi bir muhakeme yürütülür. (S. Faik, LA, 71/3)*” cümlesinde -Ip bitimsiz bir fiile bağlanmış “almak ve gitmek” gibi bir yapı yerine “alıp gitmek” yapısı oluşturularak tekrardan kaçınılmıştır başka bir ifadeyle -Ip eki, -mek yerine kullanılmıştır. Sonuç olarak her iki cümlede de bağlayıcılık işlevi söz konusudur fakat birbirine bağlanan yapılar farklılık göstermektedir. İlgili eserde bağlama işlevi üstlenen zarf-fiillerin örnekleri şunlardır:

2.1.1. -Ip/-Up

1. *Ben de resimlere bakar, anlamadığım kelimeleri bir yere yazar, eve **gidip** lügate baktıktan sonra da anlar, ertesi sabah gelip de mecmuayı yeniden okuduğum zaman “vay anasını” derim. (2/16)*

> Ben de resimlere bakar, anlamadığım kelimeleri bir yere yazar, eve gider ve lügate baktıktan sonra da anlar, ertesi sabah gelip de mecmuayı yeniden okuduğum zaman “vay anasını” derim.

2. Sağdaki sokağa **sapıp** sapmamakta tereddüde düşerim. (4/10)

> Sağdaki sokağa sapmak ve sapmamakta tereddüde düşerim.

3. İnsan gezinirken etrafına bakacak, yolda **durup** vitrin seyredecek, birinin yüzüne bakacak ağır ağır yürüyecektir elbette. (4/13)

>İnsan gezinirken etrafına bakacak, yolda duracak ve vitrin seyredecek, birinin yüzüne bakacak ağır ağır yürüyecektir elbette.

4. Ama şöyle bir **dinlenip** bir kapuçino çektim, sağda solda bana bakan insan görmeyince, gizlice saatimi çıkardım mı tamam(...) (5/17)

> Ama şöyle bir dinlendim ve bir kapuçino çektim, sağda solda bana bakan insan görmeyince, gizlice saatimi çıkardım mı tamam (...)

5. Hamamdan **çıkıp** tramvaya atladım. (11/3)

> Hamamdan çıktım ve tramvaya atladım.

6. Anahtar **bulup** açtırdık. (15/13)

> Anahtar bulduk ve açtırdık.

7. Sonra sıcak bir sandviç **gidip** aldı. (18/14)

> Sonra sıcak bir sandviç gitti ve aldı.

8. **Yiyip** içerken hiçbir şey düşünmüyordu. (18/18)

> Yerken ve içerken hiçbir şey düşünmüyordu.

9. Ufak tefek karaborsa haberleri **getirip** götürüyordu. (19/20)

> Ufak tefek karaborsa haberleri getiriyordu ve götürüyordu.

10. Sabahleyin bunları **çıkarp** burnu kalkmışları giyiyor, akşam aynı ameliyeyi tesrisine yapıyordu. (19/24)

> Sabahleyin bunları çıkarıyor ve burnu kalkmışları giyiyor, akşam aynı ameliyeyi tesrisine yapıyordu.

11. Kızlardan siyah saçlarında bir bakır rengi **yanıp** sönen, taze kabuklu cevizin ellerde bıraktığı lekeler kadar kırmızımsı siyah saçlı kıza: (...) (22/1)

> Kızlardan siyah saçlarında bir bakır rengi yanan ve sönen, taze kabuklu cevizin ellerde bıraktığı lekeler kadar kırmızımsı siyah saçlı kıza: (...)

12. **Dönüp** ben baktım. (23/6)

> Döndüm ve ben baktım.

13. *Günde iki saat işden **alıp** mektebe göndermişler.* (25/21)

> *Günde iki saat işden almışlar ve mektebe göndermişler.*

14. *Sanki kime söylesek, **çıkarıp** bize yüz lira verecek gibi geldi içimize...* (26/23)

> *Sanki kime söylesek, çıkaracak ve bize yüz lira verecek gibi geldi içimize...*

15. *Ertesi günü yüz elliyi **götürüp** patrona geri verdim.* (29/15)

> *Ertesi günü yüz elliyi götürdüm ve patrona geri verdim.*

16. *Sen **okuyup** yazamazsın da.* (32/2)

> *Sen okuyamazsın ve yazamazsın da.*

17. *Dün birine **götürüp** bir yazı verdi.* (34/18)

> *Dün birine bir yazı götürdüm ve verdim.*

18. **Çıkarıp** bir beş liralık verdi. (34/20)

> *Çıkardı ve bir beş liralık verdi.* (34/20)

19. *Kadına ipin bu **olup** olmadığı soruldu.* (35/15)

> *Kadına ipin bu olduğu veya olmadığı soruldu.*

20. *Şehri **bırakıp** gitmeliydi.* (36/1)

> *Şehri bırakmalıydı ve gitmeliydi.*

21. *Böyle üçüncü sınıf meyhanelere gelen insanların önlerindeki yemekleri **silip** süpüremeyişleri bana seçmemiş erkekle, seçilmemiş kadının yüzlerindeki içinden çıkılmaz üzüntülü manayı ve hali hatırlatır.* (37/10)

> *Böyle üçüncü sınıf meyhanelere gelen insanların önlerindeki yemekleri silemeyişleri ve süpüremeyişleri bana seçmemiş erkekle, seçilmemiş kadının yüzlerindeki içinden çıkılmaz üzüntülü manayı ve hali hatırlatır.* (37/10)

22. Hep onun sinirine dokunanlarla **gezip** tozdu. (38/29)

> Hep onun sinirine dokunanlarda gezdi ve tozdu.

23. Kocaman bir bıçağı kuşağının arasından **çıkartıp** Seher'i böğründen yaraladı. (38/19)

> Kocaman bir bıçağı kuşağının arasından çıkardı ve Seher'i böğründen yaraladı.

24. Küçük bir kız çocuğu koca bir demet menekşe **getirip** bana verdi. (43/3)

> Küçük bir kız çocuğu koca bir demet menekşe getirdi ve bana verdi.

25. Kırbacını havada beyaz beygirin üstünde, sonra arkasına **dönüp** kendisine bakmakta olan kadına doğru şaklattı. (43/10)

> Kırbacını havada beyaz beygirin üstünde, sonra arkasına döndü ve kendisine bakmakta olan kadına doğru şaklattı.

26. Babalar, işlerine gitmeye hazırlanacak, ihtiyarlar **uyanıp** oğullarına, torunlarına hazırlamak üzere çay ibriğini mangala süreceklerdir. (46/15)

> Babalar, işlerine gitmeye hazırlanacak, ihtiyarlar uyanacak ve oğullarına, torunlarına hazırlamak üzere çay ibriğini mangala süreceklerdir.

27. Bir dakika **durup** elimi yorgana koydum. (46/32)

> Bir dakika durdum ve elimi yorgana koydum.

28. Ayakta uyumayı bahtsız, yularından bağlı hayvanlara **birakıp** o hayvanları düşünerek yürüyorum. (47/16)

> Ayakta uyumayı bahtsız, yularından bağlı hayvanlara bırakıyorum ve o hayvanları düşünerek yürüyorum.

29. Reis dikkatle, onların yüzlerindeki bir yere **bakıp** cevap veriyor. (48/21)

> Reis dikkatle, onların yüzlerindeki bir yere bakıyor ve cevap veriyor.

30. Sahile **dönüp** ip verdik. (49/8)

> Sahile döndük ve ip verdik.

31. Karavokiri, ellerini havaya kaldırarak, dirseklerini yana **açıp** sıkarak, bazen avurtlarını şişirerek yakamozdan balığı nasıl tanıdığını anlatıyor. (51/12-13)

> Karavokiri, ellerini havaya kaldırarak, dirseklerini yana açarak ve sıkarak, bazen avurtlarını şişirerek yakamozdan balığı nasıl tanıdığını anlatıyor.

32. *Bora üstümüzden **geçip** gitti. (52/10)*

> Bora üstümüzden geçti ve gitti.

33. *Hele hapishaneye **girip** çıktıktan sonra bir keskin, renksiz ince yüz alır (...)*
(54/17)

> Hele hapishaneye girdikten ve çıktıktan sonra bir keskin, renksiz ince yüz alır (...)

34. *Şarkı söylüyor, gramofonu koltuğuna **kıstırıp** sık sık mahallesine koşuyor, en yeni şarkıları mahallede dinletiyordu. (55/26)*

> Şarkı söylüyor, gramofonu koltuğuna kısıtıyor ve sık sık mahallesine koşuyor, en yeni şarkıları mahallede dinletiyordu.

35. *Selamsız sabahsız **çıkıp** gitti.(56/17)*

> Selamsız sabahsız çıktı ve gitti.

36. *-Bana bak! Sen **basıp** gitsene!.. (57/10)*

> Bana bak! Sen bassana ve gitsene!..

37. *Fatma **dönüp** mahalleye gelirdi. (58/7)*

> Fatma dönerdi ve mahalleye gelirdi.

38. *Benim bu işi **gidip** Papağan'a haber veren. (59/6)*

> Benim bu işi giden ve Papağan'a haber veren.

39. ***Dönüp** yüzüme baktı.(59/4)*

> Döndü ve yüzüme baktı.

40. *Sen bunu **gidip** gazeteye basmayacan, biliyorum, dedi. (60/20)*

> Sen bunu gidecek ve gazeteye basmayacan, biliyorum, dedi.

41. *Ben bir namussuz **bulup** gebertmeli, dört duvar arasına girmeliyim. (60/31)*

> Ben bir namussuz bulmalı, gebertmeli, dört duvar arasına girmeliyim.

42. *Tam cigaranın ateşi önünde **durup** düşündü. (61/5)*

> Tam cıgaranın ateşi önünde durdu ve düşündü.

43. Cami avlusuna **varıp** iki bacağına altına **alıp** çömelecek, bir cigara tellendirecekti. (66/16-17)

> Cami avlusuna varacak, iki bacağına altına alacak, çömelecek, bir cigara tellendirecekti.

44. Bir günlük beylik, beyliktir, diye bir haftalık kazancını harcayanlar orta masalardan üçüncü bir araya **getirip** sıralanmışlardır. (70/10-12)

> Bir günlük beylik, beyliktir, diye bir haftalık kazancını harcayanlar orta masalardan üçüncü bir araya getirmişler ve sıralanmışlardır.

45. Bir köşede kahve **içip** vapur bekleyenler düşünür. (70/1)

> Bir köşede kahve içer ve vapur bekleyenler düşünür.

46. Sevim'i **alıp gitmek** sanki o kadar kolaymış gibi bir muhakeme yürütülür. (71/3)

> Sevim'i almak ve gitmek sanki o kadar kolaymış gibi bir muhakeme yürütülür.

47. Ama **bırakıp** kaçmıştı. (71/32)

> Ama bırakmıştı ve kaçmıştı.

48. Her şeyi **bırakıp** kaçtı. (72/5)

> Her şeyi bıraktı ve kaçtı.

49. Bu oyuncakları hiç kimse, hiçbir kocaman çocuk **kurup** işletmemişti daha. (72/16)

> Bu oyuncakları hiç kimse, hiçbir kocaman çocuk kurmamıştı ve işletmemişti daha.

50. Hanın kapısından içeri **girip çıkmayanı** beklemek lazım. (85/12)

> Hanın kapısından içeri gireni ve çıkmayanı beklemek lazım.

51. Kapıyı kapayıp karanlığa karışmasaydı **gidip** yorganı kaldırır, o esmer omzu öperdi. (88/14-15)

> Kapıyı kapayıp karanlığa karışmasaydı gider, yorganı kaldırır, o esmer omzu öperdi. (88/14-15)

52. Belki çoktan İstanbul'dan **çekip** gitti. (94/15)

> Belki çoktan İstanbul'dan çekti ve gitti.

53. *Ayşe Hanım hâlâ İstanbul'daysa hâlâ seni düşünüyorsa, neden **gelip** de bu otları ayıklamıyor, Hüseyin Avni Bey? (95/16)*

> Ayşe Hanım hâlâ İstanbul'daysa hâlâ seni düşünüyorsa, neden gelmiyor da bu otları ayıklamıyor, Hüseyin Avni Bey?

54. *Denize **girip girmediyini** sordum. (101/25)*

> Denize girdiyini veya girmediyini sordum.

55. *Benden pek uzaktan geçtiği için **çağırıp** soramaz, bu adam buralarda ne arar, diye düşünürdüm. (101/17-18)*

> Benden pek uzaktan geçtiği için çağırılmaz ve soramaz, bu adam buralarda ne arar, diye düşünürdüm.

56. *Ben denize **girip** çıkmıştım. (102/2)*

> Ben denize girmiştim ve çıkmıştım.

57. *Yüzüme, adeta zeki diyebileceğim, kendisini haklı **görüp görmediğimi** anlamak isteyen bir halle bakıyordu. (104/11)*

> Yüzüme, adeta zeki diyebileceğim, kendisini haklı gördüğümü veya görmediğimi anlamak isteyen bir halle bakıyordu.

2.1.2. -ArAk

1. *Bu sokağa girince hızlanır, önüme **bakarak** yürür; kızgınmışım, bu sokaktan geçmeye mecburmuşum gibi yaparım. (4/16)*

> Bu sokağa girince hızlanır, önüme bakar ve yürür; kızgınmışım, bu sokaktan geçmeye mecburmuşum gibi yaparım.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1. FİİL ÖBEĞİ OLUŞTURMA İŞLEVİ

Asıl fiil, zarf-fiil ve yardımcı fiilin bir araya gelmesiyle fiil öbeği meydana gelmektedir. Meydana gelen bu yapılara; (Deny, 1941) karmaşık fiil, (Gabain, 1953) deskriptif fiil, (Hatipoğlu, 1969) ulaçlı birleşik eylem, (Gencan, 2001) özel birleşik eylemler, (Ediskun, 1963, Korkmaz 1992, Banguoğlu 2011) tasvir fiili, (Merhan, 2008) betimleyici eylemler, (Demir, 2013) art-fiil” terimini kullanmıştır. Asıl fiil ile yardımcı fiilin bir araya gelip çeşitli anlamlar oluşturması için (tezlik, yeterlilik, yaklaşma, sürerlik vs.) zarf-fiillere ihtiyaç duyulur. “-kazan –bil” yapısı bu haliyle yeterlilik anlamı veremezken -kazanAbil şeklinde yeterlilik anlamı ortaya çıkar ve fiil öbeği oluşur. Fiil öbeği oluşumunda genellikle -A, I/ -U zarf-fiilleri rol alsa da -Ip eki sürerlik veya yineleme anlamlarında kullanıldığında kiplik vazifesi görür, böylece yardımcı fiile dönüştürdüğü asıl fiil ile bütünleşerek kullanılır (Delice, 2012). Eserde tespit edilen örnekleri şunlardır:

(1) (...) *hemen soldaki bizim bir numaralı sokağa paralel iki numaralı sokağa sapıveririm.* (3/31)

(2) *Bütün bunları yapamam işte.* (yapabilirim) (4/15)

(3) *Serserilikten değiş, kendimden vazgeçtim ama dert anlatamıyorum.* (anlatabiliyorum) (10/2)

(4) (...) *kimseler yoksa, denizin içine bıraktıvereyim kendimi.* (11/24)

(5) *Söyleyemezdim a, hamama gittim diye.* (söyleyebilirdim) (11/11)

(6) *Yalnız yazımla geçinmek kararını kafamdan kimse sökemez.* (sökebilir) (13/12)

(7) *Muallimlik yapamam.* (yapabilirim) (13/14)

(8) *Yemiş'ten kopan rüzgarın olduğu ardiyemizde ne yaptığımızı bir türlü anlayamadım.* (anlayabildim) (14/31)

(9) *Adamı bir daha göremedik.* (görebildik) (15/19)

(10) *Şu işi yapıyor, diye bir kati karar veremedim.* (verebildim) (17/13)

- (11) Şişman **denemezdi** ama mini mini bir göbeği vardı. (denebilirdi) (18/10)
- (12) Bunlarla bir bina **yapabilirdim**. (19/8)
- (13) O halde bu adamın hikâyesi ne **olabilirdi**? (19/15)
- (14) Sizin düşündüklerinizden başka bir şey de **düşünemem**. (düşünebilirim) (19/15)
- (15) Gülsem iyi olurdu, emme **gülemedim**. (gülebildim) (23/1)
- (16) Ben şimşek gibi bu hikâyeyi hatırlamaz mıyım?.. **Donakalmıştım**. (24/25)
- (17) Senesine iş **tavsayıvermiş**. (25/22)
- (18) Bıyiksız adamın suratından maksadını **anlayamıyorum**. (anlayabiliyorum) (27/9)
- (19) Haşim Bey bir türlü lafı **açamaz**, geveler durur. (açabilir) (27/17)
- (20) İşte o, Urumeli havası tutturduğu, benim de denize bakıp keder ettiğim akşamüstü **dayanamadım**. (dayanabildim) (29/17)
- (21) Laf **alamadım** ağzından. (alabildim) (29/8)
- (22) Kime sorsa, **yapamazsın** bu işi, edemezsiniz bu haltı, diyorlar. (31/13)
- (23) (...) bu yaştan sonra **alışamazsın**, diye ilave ediyorlar. (alışabilirsin) (31/17)
- (24) Sen okuyup **yazamazsın** da. (yazabilirsin) (32/3)
- (25) Yüziüne bakan bu iki kuruşu ona **veremezdi**. (verebilirdi) (33/16)
- (26) Yüz kuruşluk iş **göremezdi** ki günde o. (görebilirdi) (33/16)
- (27) İş sahibi ona bakınca, “Bana kazandıracağı beş kuruşun ikisini ona veremem, nesine?” diye **düşünebilirdi**. (33/18)
- (28) Hamal artık **dayanamadı**. (dayanabildi) (35/22)
- (29) Böyle üçüncü sınıf meyhanelere gelen insanların önlerindeki yemekleri silip **süpüremeyişleri** bana seçmemiş erkeklerle, seçilmemiş kadının yüzlerindeki içinden çıkılmaz üzüntülü manayı ve hali hatırlatır. (37/10)
- (30) Sonra da sengin oldu, **diyebiliriz**. (37/17)
- (31) İşte Bayram ondan sonra **çalışamadı**. (38/15)

- (32) Bayram arabayı **koşamaz** oldu. (koşabilir) (38/29)
- (33) Yalnız içince parlamaya başlayan gözleri Seher'i öldürmeye çıktığı günlerin hırsını ancak böylece **alabiliyordu**. (39/7)
- (34) Onun bahçe duvarı kenarından bir lahana tarlasına **düşüverdik**. (40/26)
- (35) Tepeleyeceğim Tepe'de onu! **deyip duruyordu**. (40/17) (sürerlik anlamı)
- (36) Evvela öyle, uzun uzun **bakakaldı**. (41/18)
- (37) Menekşeli vadiye bir seneye yakın **gidemedim**. (gidebildim) (43/25)
- (38) Bir gün arayayım dedim, **bulamadım**. (bulabildim) (43/26)
- (39) **Kalkamıyorum** bir türlü be! (kalkabiliyorum) (45/8)
- (40) Hatta uykusuzluğa müptelalar bile nihayet **uyuyabilmişlerdir**. (46/4)
- (41) Bu saatlerde çocuklar rüyalarının en tatlı yerinde, sevgililer bu saatte **kavuşamadıklarında**, anneler bu saatte gurbetteki çocuklarıyla sarmaş dolaştılar. (kavuşabildiklerinde) (46/8)
- (42) Halbuki Rum balıkçılar seslerini büsbütün kısarak reisle **konusabiliyorlar**. (48/20)
- (43) Karavokiri Rumca **anlatıp duruyor**. (50/28) (sürerlik anlamı)
- (44) Altmış beş yaşındayım yoksa denize **dayanamam**. (dayanabilirim) (51/26)
- (45) (...) kocası Manav Rıza Efendi'yi aldatmıştır **diyemez, diyemez** ama Fatma'nın da, tamam kutu gibi evin sokak merdivenlerini silerken herhangi bir parlak Rum çocuğuna gülmediğini de **söyleyemez**. (diyebilir/ söyleyebilir) (55/4-8)
- (46) Hem keyifli, hem içkili olduğu bir gece yarısı kendi evine girerken Fatma'nın penceresini şöyle **itivermiş**. (55/24)
- (47) (...) bir buçuk saat sonra da eskisinden şen **oluveriyordu**. (55/31)
- (48) Orada **yapamazdı** o. (yapabilirdi). (58/8)
- (49) Birdenbire yanımda aynı adam **beliriverdi**. (58/18)
- (50) Hastaneye yatırız seni Cevriye Nine, **deyip durdu**. (59/23) (sürerlik anlamı)
- (51) **Yapmazsın** bunu. **Yapamazsın**. (yapabilirdin) (60/21)

(52) *Ondan ne Nişantaşı, ne Maçka, ne Adalar, Modalar gibi söz **açabilir** (...)*
(63/11)

(53) *(...)İtiyatlarını **bozuvermek** hulyasını o kör olasınca kafanın içinde bir defa duydum muydu, duymadı mıydı?..* (70/18)

(54) *Sabahleyin belki üç dört, liran kalır ama, cebinde bütün ayın cıgarasızlığı, bütün ay kahve **içmemek**, sabahleyin saleple simit yiyememek potinlerini **boyatamamak**, küçük oğlana leblebi ile üzüm **götürememek**... (içebilmek/ boyatabilmek/ götürebilmek)* (71/7-9)

(55) *Kocaman kızdı ama yine **hatırlayamıyor** Kırşehir'i. (hatırlayabiliyor)* (71/27)

(56) *(...)Can alıcı yeşili birbirine fazla gösteriş etmeden göz almadan vücuda **sarılıveren** bir gömleği, başında canlı kırmızı, yeşil oyalı siyah bir krep, belinde etekleri topuklarını döven pamuklu pazenden bir fistanı vardı.* (71/19-20)

(57) *Bardakları koyarken, fıstık tabağını oturturken, para alıp verirken insana değse, insanın değişmemesin, peri padişahının oğlu **oluvermemesine** şaşardım.* (72/20)

(58) *Nereden, nasıl getirdiler bu gülüşü de oraya oturtular, bunu **öğrenemedim.***
(öğrenebildim) (72/26)

(59) *Bu oyuncakları hiç kimse, hiçbir kocaman çocuk kurup **işletememişti** daha.*
(işletebilmişti) (72/16)

(60) *Gündüzün kalın, -daha doğrusu görüle görüle bıkmış haliyle- akşam olunca, neftinin koyu mavinin, elle tutulması kabil hale gelen renklerin içine kiremit rengiyle yapışıp kaldığı zaman, tepesindeki haçından tutup kuşu bile kaçırılmadan, bir çıkartma gibi ıslatıp defterin koyu mavi zemini üzerine çıkarır da duvara **asabilirsiniz** seyrine **doyamazsınız.*** (doyabilirsiniz) (75/16)

(61) *İki sıra, sadakor gömleği gibi beyaz dişi, siyah sakalının arasında **parlayverince**, yüzünden o Bizanslı, Ortodoks mana **uçuvermişti.*** (76/17-18)

(62) *Papazım diye mi **yapamayacağım.*** (yapabileceğim) (77/31)

(63) *Ne de güneş gibi parıl parıl parlayarak, "Hepinize bir şeyler veriyorum, ben olmasam işiniz dumandır, ben olmasam **yaşayamazsınız,**" der toprak.*
(yaşayabilirsin) (79/27-29)

- (64) *Sonra baharla beraber içindeki sevinci **boşaltıverir.** (80/1)*
- (65) *Yakından dinlersen bu sesinin güzelliğini farkına **varamazsın.** (varabilirsin) (80/28)*
- (66) *Ben **uyuyamayanların** afyoncusu! (uyuyabilenlerin) (81/25)*
- (67) *Daha ötekinde kapının tokmağı çevrilir çevrilmez dışarıya öyle parlak bir ışık fırladık ki, eşikte **dikilekaldı.** (87/23-24)*
- (68) *Bir daha da martı yumurtası **yiyeemezsiniz.** (yiyebilirsiniz) (92/12)*
- (69) *Deniz kenarında soyunup bir Robenson ruhuyla vahşi Cuma'ya **seslenebilirsiniz.** (92/27-28)*
- (70) *Bir daha da martı yumurtası **yiyeemezsiniz.** (yiyebilirsiniz) (92/12)*
- (71) *İyi **okuyamadım.** (okuyabildim) (94/2)*
- (72) *Nasıl edeceğim, **deyip duruyor.** (94/5) (sürerlik anlamı)*
- (73) *Zavallılıklar! **Diyemeyecek** kadar dünyaya dalmışlar. (diyebilecek) (95/22)*
- (74) *Belki de bir nankör insan eli ayağına takılmasın diye kameriyenin hurda demirlerini denize **atıverecek.** (95/26-27)*
- (75) *Ayşe Hanım da öldükten sonra yirmi sene geçmeden bütün bu kameriye poyrazın eliyle **yıkılıverecek.** (95/24-25)*
- (76) *Daha **yaşayabilirdi.** (96/13)*
- (77) *Önce, insana saf, temiz gelen bu gülüşün, gözlerine dikkat edilirse, aptalca olduğu **anlaşıverir.** (99/21)*
- (78) *Evlerimiz birbirine pek yakın olmakla beraber bu toz duman içinde yüzünü **göremem.** (görebilirim) (100/26)*
- (79) *Arkası bana dönük olduğu için **göremem,** ama o budala gülme hep dudağındadır. (görebilirim) (100/19)*
- (80) *Yüzüme, adeta zeki **diyebileceğim,** kendisini haklı görüp görmediğimi anlamak isteyen bir halle bakıyordu. (104/1)*

SONUÇ

Zarf-fiillerin işlevlerinin tespiti için Sait Faik'in Lüzumsuz Adam adlı hikâye kitabı kaynak metin olarak incelenmiştir. Eser bazlı yapılan bu çalışmada, zarf-fiillerin işlevleri; Ana Cümlelerin veya Yan Cümlelerin Zarfı Olma, Bağlama İşlevi ve Fiil Öbeği Oluşturma İşlevi olmak üzere üç başlıkta değerlendirilmiştir. Bu başlıklardan elde edilen bulgular şu şekildedir:

1. Zarf-fiillerin en sık rastlanan işlevi, ana cümlelerin veya yan cümlelerin zarfı olma işlevidir. Türkçede ana cümleyi veya yan cümleyi sebep, amaç, devamlılık, zaman, tarz gibi pek çok anlam ilgisiyle tamamlayan sözcüklere zarf denmektedir. Ana cümleyi veya yan cümleyi anlamsal bakımdan tamamlama görevini ismin çeşitli ekler almasıyla oluşan zarflar sağlayabildiği gibi fiilimsilerin bir alt dalı olarak kabul edilen zarf-fiiller de sağlayabilmektedir. Zarf-fiiller, fiil kök veya gövdelerine gelerek bu yapıların zarf işleyişine girmelerine sebep olurlar. Zarf-fiil eklerini alan yapılar; zarf öbeklerini oluşturarak sözdizimine zarf tümleci olarak konumlanırlar, ana cümleye veya yan cümleye çeşitli anlam ilgileriyle bağlanırlar. İncelenen eserde 199 örnekte zarf-fiillerin, zarf görevli kullanıldığı tespit edilmiştir. -Ip/-Up 53, -ArAk 24, -IncA/UncA 45, -mAdAn 22, -ken 30, -r(-Ar,-Ir/-Ur)...-mAz 5, -DI Mı/ -DU Mu 3, -A, I/ -U 13, -DikçA/ -DUkçA 1, -cAsInA 3, -All 2 örnekte ana cümlelerin veya yan cümlelerin zarfı olma işlevinde kullanılmıştır.

2. Eserde tespit edilen bir diğer işlev, zarf-fiillerin bağlayıcı unsur olarak kullanılmasıdır. Türkçede iki cümle veya yan cümle ile temel cümle birbirine “ama, fakat, ve” gibi bağlaçlar vasıtasıyla bağlanabildiği gibi zarf-fiiller vasıtasıyla da bağlanabilmektedirler. Bağlayıcılık rolü üstlenen zarf-fiiller, çoğu zaman “ve” bağlacının görevce özdeşi olarak kullanılır böylece cümleleri sıralayarak bağlayabilir. Bağlama işlevinde kullanılan zarf-fiiller kimi zaman cümleleri kimi zaman da fiilimsili yapıları birbirine bağlama işlevinde kullanılabilir. **“alıp gitmek”** örneğinde -Ip/-Up, fiilimsili yapıları birbirine bağlarken aynı fiilimsi ekinin tekrarını önlemiş (almak gitmek gibi) ve anlatıma akıcılık sağlamıştır. İncelenen eserde -Ip/-Up eki 8 örnekte fiilimsili yapıları, 49 örnekte cümleleri bağlama işlevinde kullanılmıştır. -ArAk eki ise 1 örnekte cümleleri bağlama işlevinde kullanılmıştır.

3. Zarf-fiillerin fiil öbeklerinin oluşum aşamasında rol aldığı işlev ise asıl fiil ve yardımcı fiilin arasında köprü vazifesi görerek sürerlik, yeterlilik, yineleme gibi anlamların ortaya çıkma sürecidir. Bu süreçte asıl fiil ve yardımcı fiil arasına genellikle -A, I/ -U zarf-fiilleri gelir. İncelenen eserde -A, I/ -U zarf-fiilleri, 76 örnekte fiil öbeği oluşturma işleviyle kullanılmıştır. -A, I/ -U zarf-fiili dışında -Ip zarf-fiilinin de fiil öbeği oluşumunda rol aldığı tespit edilmiştir. “*Tepeleyeceğim Tepe’de onu! diyip duruyordu.*” (40/17) örneğinde olduğu gibi -Ip zarf-fiili sürerlilik anlamıyla fiil öbeği oluşturma işlevinde kullanılmıştır. İncelenen eserde -Ip eki, 4 cümlede sürerlik anlamıyla fiil öbeği oluşturma işlevinde kullanılmıştır.

KAYNAKÇA

- Abasıyanık, S. F. (2012). *Lüzumsuz Adam*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Aksan, D. (1995). *Sözcük türleri II*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aydemir, İ.A. (2014). *Türkçede Zarf-Fiillerin Bağlayıcılık İşlevleri Hakkında*. Turcology and Linguistics, Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Aydemir, İ. A. (2012). *Türkiye Türkçesinde Zarf-Fiil Cümlelerinde Sözcük Sıralaması Üzerine*. Gazi Türkiyat, Güz 2012/11: 227-233.
- Banguoğlu, T. (2011). *Türkçenin Grameri*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Bayraktar, N. (2018). *Türkçede Fiilimsiler*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Boz, E. (2005). *Bir Birleşik Zarf-Fiil “Fiil+Sıfat-Fiil eki+ (İyelik Eki+) Hal Eki” Yapısı Üzerine*. İlmi Araştırmalar, 19, 2005, 43-48.
- Bilgegil, M. K. (1984). *Türkçe Dilbilgisi*. Dergâh Yayınları.
- Demir, A. S. (2013). *Türkmencede Kılınış İşlemcisi Olarak Art-Fiiller*. Türkbilig, (26), 67-90.
- Deny, J. (1941). *Türk Dili Grameri*. Maarif Matbaası.
- Deny, J. (1941). *Türk Dili Grameri (Osmanlı Lehçesi)*. Maarif Vekâleti Yayınları.
- Delice, H. İ. (2000). *Türk Dilinde İşlevsel Ek Tasnifi Denemesi*. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler dergisi, 9(9), 229-230.
- Delice, H. İ. (2012). *–İp Türkçede hangi kategorileri oluşturmaktadır?. V. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu*.
- Deniz Yılmaz, Ö. (2019). *Türkiye Türkçesinde Eylemsi*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ergin, M. (2020). *Türk Dil Bilgisi*. Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım.
- Eminoğlu, E. (2017). *Türkiye Türkçesinde {+CASINA} Biçim Birimlerinin İşlenişi ve Yapısı Üzerine*. Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 41(2), 21-32.
- Ediksun, H. (1963). *Yeni Türk Dilbilgisi*. Remzi Kitapevi.

- Gencan, T. N. (2001). *Dilbilgisi*. Ayraç Yayınları.
- Gülsevin, S. (2020). *Zarf-fiil Eklerinin Cümle Sıralama İşlevi ve Bunun Söz Dizimindeki Yeri Üzerine*. Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten, 69 (Haziran), 135- 146.
- Gabain, A.V. (1953). *Türkçede Fiil Birleşmeler*. TDAY Belleten, 1(16), 16-28.
- Gabain, A.V. (1988). *Eski Türkçenin Grameri*. Çev.: AKALIN, Mehmet. TDK Yayınları: 532.
- Gülsevin, G. ve Boz, E. (2019). *Eski Anadolu Türkçesi*. Gazi Kitabevi. Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- Gülsevin, G. (2000). *Türkiye Türkçesinde Birleşik Zarf-Fiiller*. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler dergisi. 5, 122-143.
- Hatipoğlu, V. (1969). *Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Johanson. L. (1991). *Zur Typologie Türkischer Gerundialsegmente*. Türk Dilleri Araştırmaları. 98-110.
- Korkmaz, Z. (2019). *Türkiye Türkçesi Grameri: Şekil Bilgisi*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (1965). *Türkiye Türkçesindeki - madan/ meden madın <- medin Zarffiiil (gerundium) Ekinin Yapısı Üzerine*. Türkoloji dergisi, 2 (1)
- Korkmaz, Z. (2018). *Türkçede Eklerin Kullanılış Şekilleri ve Ek Kalıplaşması Olayları*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (1992). *Grammer Terimleri Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Karahan, L. (2006). *Türkçede Söz Dizimi*. Akçağ Yayınları.
- Merhan, A. (2015). *Türkçedeki –madan Zarf-Fiil Ekinin Kökeni*. II. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu. 20 - 22 Mayıs.
- Merhan, A. (2008). *Özbek Dilinde Betimleyici Eylemler*. TUBA/JTS, (32), 367-383.
- Özmen, M. (2022). *Türkçede –ken Zarf-Fiili*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tuncer, H. (2001). *Cumhuriyet Devri Türk Edebiyatı 2*. Ders Kitapları A.Ş.

TDK (Türk Dil Kurumu) <https://sozluk.gov.tr/>

Tiken, K. (2020). *Eski Türkiye Türkçesinde Edatlar, Bağlaçlar, Ünlemler ve Zarf-Fiiller*. Türk Dil Kurumu Yayınları.

Uzunca, E. (2022). *Sait Faik Abasıyanık'ın Hikâyeciliği*.